

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 25 Sayı/No: 2 Aralık/December 2021

İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği
Privacy of Private Life in Islamic Law

Arş. Gör. Muhammed Necat ARTUKOĞLU*

ÖZ

Kişinin, başkalarının duyup bilmesini istemediği, bir başka ifadeyle gizli tuttuğu hayatı, özel hayat olarak ifade edilir. İslam hukukunda, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerle özel hayata müdahale edilmemesi gerektiği, müdahale edildiği takdirde müeyyideler uygulanacağı ve kişinin korunacağı belirtilmiştir. Kişinin şerefi, namusu ve haysiyeti koruma kapsamındadır. Çalışmada Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerifler ve ilgili düzenlemelerden yararlanılmıştır.

Bu çalışma, İslam'da özel hayat kapsamına giren durumları özel hayatı güvence altına almak için tanınmış hakları ve dolaylı koruma sağlayan ilkeleri harmanlayarak ele alması ve İslam hukukunu uygulayan bazı ülkelerin birtakım düzenlemelerine değinmesi açısından nispeten farklılıklar arz etmektedir. Araştırma sonucunda varılan sonuçlar ise şöyledir: İslam dini, insanların özel hayatlarının araştırılmaması ve konuşulmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla, gizli olanı sakla, ayıp olanı ört prensibi geçerlidir. İslam'ın temel kaynakları açısından özel hayatın giz-

* Erzincan Üniversitesi Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

E-posta: necat.artukoğlu@erzincan.edu.tr. ORCID: 0000-0002-5721-5585.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi: 27.09.2021/Makale Kabul Tarihi: 25.11.2021.

Atf: Muhammed Necat Artukoğlu, "İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği", EBYÜ-HFD, C. 25, S. 2, Aralık 2021, (281-332).

liliğinin korunması ahlaki-hukuki bir meseledir. Günümüzde, kamu güvenliğini bozacak yeni suç tiplerinin oluşması, özel hayatın gizliliğine getirilecek istisnaların yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılabilir. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler esas alınarak özel hayatın gizliliği kavramı ve bu gizliliğin korunması hukuk sisteminde belirli normlara bağlanabilir. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ayrıntısıyla ele alınan özel hayatın gizliliği, İslam hukukunu yaşayan bazı ülkelerin Anayasalarında da daha belirgin hale getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: İslam'da Özel Hayat, Mesken Dokunulmazlığı, Haberleşme Hürriyeti ve Gizliliği, Özel Eşyanın Gizliliği, Özel Hayatın Gizliliğinin Sınırlandığı Durumlar.

ABSTRACT

Private life is the life of a person that s/he does not want others to hear and know, in other words, that s/he keeps secret. In Islamic law, the Qur'an and hadith-i sharifs state that private life should not be interfered with and if it is interfered, sanctions will be applied and the person will be protected. The scope of the protection includes honour, self-esteem and dignity of the person. This study benefits from the Qur'an, hadith-I sharifs and related regulations.

This study is different in its analysis as it deals with the situations that fall under the scope of private life in Islam by blending the recognised rights and principles that provide indirect protection to secure private life, and touches upon the regulations of the countries that implement Islamic law. The conclusions reached as a result of the research are as follows: The religion of Islam emphasised that people's private lives should not be investigated and discussed. Therefore, the principle of hide what is private and cover what is shameful is valid. In terms of the main sources of Islam, protecting the privacy of private life is a moral-legal issue. Today, the emergence of new types of crimes that will impair public security may necessitate a reconsideration regarding the exceptions to the privacy of private life. Based on the Qur'an and hadiths, the concept of privacy and the protection of this privacy can be linked to certain norms in the legal system. The privacy of private life, which is discussed in detail in the Qur'an and hadith-i sharifs, can be made more prominent in the Constitutions of some countries that practice Islamic law.

Keywords: Private Life in Islam, Inviolability of Residence, Freedom and Privacy of Communication, Confidentiality of Private Property, Situations in which the Privacy of Private Life is Restricted.

GİRİŞ

İnsan, fitratı gereği toplumsal bir varlıktır. Toplumsal bir varlık olmasının yanında, insanın sırf kendine özgü hayatı da vardır¹. Her insan, kendi tercihlerini belirleyip ona yönelme ve bu tercihlerini başka kişilerin gözetiminden uzak tutma hakkına sahiptir².

Gerek günümüzde iç hukukta ve uluslararası hukukta var olan mevcut düzenlemelerde gerekse İslam geleneğinde özel hayat ve özel hayatın gizli olması ve bu gizliliğin korunması çok önemli bir yere sahiptir³. Bunun için ırz kavramına değinmek gerekir. Irz, kişilerin şeref ve haysiyetlerini, namuslarını ve onurlarını kapsamaktadır. Bir tanıma göre ırz, “İnsanın manevi kişiliğini, haysiyet, şeref ve saygınlığını ifade eden bir terimdir”⁴. Irz teriminde geçen bu ifadeler insanın doğal ve devredemeyeceği ve vazgeçemeyeceği insanlık haklarına ilişkindir. Kişinin özel hayatına saldırıda bulunmak, saldırıya maruz kalan kişinin sosyal ve psikolojik hayatında bir zarara sebep olacağı için şeref, haysiyet, namus ve onuru da zedelenecaktır. Dolayısıyla, insanın bu vasıflarının korunması aslında özel hayatının korunması demektir. Bu koruma da özel hayatın gizliliği hakkında sağlanabilir. Kur’an-ı Kerim ile hadis-i şerifler özel hayatın mahremiyeti bakımından zengindir. Kişilerin canları, malları ve ırzları koruma altına alınmaktadır⁵.

Bu çalışmada özel hayat kavramı, özel hayatın düzenlendiği metinler ve bilhassa İslam’da özel hayata ilişkin ilkeler (özel hayatın gizliliğini temin eden prensipler), İslam’da özel hayat kapsamında yer alan haklar ve özel hayatın gizliliğini sınırlayan durumlar ve özel hayatın ihlaline karşı belirlenmiş cezaî yaptırımlar incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda

1 Zeki **Hafizoğulları/Muharrem Özen**, “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Yönelik Suçlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 4, Güz 2009, s. 9.

2 Hilmi **Demir**, “İslam’da Özel Hayat ve Özel Hayatın Gizliliği”, *TASAV*, Kasım 2013, s. 1.

3 **Hafizoğulları/Özen**, s. 9.

4 Hayati **Hökelekli**, “Irz”, maddesi, *TDVİA*, C. 19, İstanbul 1999, s. 133.

5 Ali **Toksarı**, “Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği”, *Diyanet İlmî Dergi*, S. 2, C. 48, s. 11.

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler ışığında ilerlenmiştir. Ayrıca özel hayatın mahremiyetinin haklar ve ilkeler bazında harmanlanarak incelenmesi ve sistematik olarak bunların açıklanması ve yaşayan İslam hukukunu yaşayan bazı ülkelerin konuyla ilgili Anayasalarında hüküm olup olmadığının incelenmesi çalışmaya kısmen farklılık katmaktadır.

I. İSLAM HUKUKUNDA HAK KAVRAMI VE TEMEL HAKLARIN İNCELENMESİ

Bu başlık altında İslam'da hak kavramı ve temel haklar açıklanacak böylece özel hayatın gizliliğinin korunmasını sağlayan hak ve ilkeler konusu daha iyi anlaşılacaktır.

A. Hak Kavramı

“Hak” kavramı, Arapça kökenli bir sözcüktür. Arapça “h-k-k” kök harflerinden oluşmuştur. Allah (c.c.)’ın “Esmaül Hüsnasından (Güzel İsimlerinden)” biridir⁶. Çoğulu “hukuk” tur. Lügatta, “*gerçek, sabit ve doğru olmak, gerekmek; bir şeyi gerçekleştirmek; bir şeye yakinen muttali olmak; gerçek, sabit, doğru, varlığı kesin olan şey*” demektir⁷. Hakkın hukuktaki anlamı ise, “*hukuk tarafından kişiye tanınmış olan ve belli bir şeyin yerine getirilmesini içeren isteme yetkisidir*”⁸. Hak kavramı, fıkhnın temel kavramlarından biridir. Ayrıca Fıkıh⁹ literatüründe de hak, hukuk düzeninin tanıdığı “yetki, menfaat ve ayrıcalık” olarak anlaşmıştır¹⁰.

⁶ Hüseyin Tekin **Gökmenoğlu**, İslam'da Şahsiyet Hakları, 4. bs., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 5.

⁷ Mustafa **Çağrı**, “Hak” maddesi, *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, s. 151.

⁸ Yavuz **Atar**, Türk Anayasa Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 11. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 131; Hasan **Tunç**, Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Gözden Geçirilmiş 2. bs., Gazi Kitabevi, Ankara 2019, s. 211.

⁹ Anlamak, bir şeyi idrak etmek, kapalı bir şeyin hakikatine ulaşmak gibi karşılıkları vardır. Muhammed **Ebû Zehra**, İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usûlü, çev. Abdulkadir Şener, 13. bs., Fecr Yayınları, Ankara 2017, s. 19-20; Ömer Nasuhi **Bilmen**, Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. 1, Bilmen Yayıncılık, İstanbul 1991, s. 13-14.

¹⁰ Ali **Bardakoğlu**, “Fıkıh” maddesi, *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, s. 139; Nuri **Yavuz/Tayyip Duman/Necmettin Karakaya**, İnsan Hakları ve Demokrasi-Vatandaşlık Bilgisi, 4.bs., Pegem Akademi, Ankara 2020, s. 49-51.

Her hakkın bir öznesi vardır. Başka bir ifadeyle, her hak bir kişiyle ilişkilendirilir. Hak, “yetki ve yükümlülük” getirir. Hak, hukuk düzenince korunan menfaattir. Taraflar arasında herhangi bir iradi ya da gayri iradi hukuki ilişki gerek olmadan sadece insan olmanın yeterli olduğu haklar, kişilik haklarını oluşturur¹¹. Her hakkın bir konusu (objesi), hak sahibi, mükellefi ve hakkın hukukiliği (meşruluğu) vardır¹². Bir hakkın konusunu çeşitli şeyler oluşturur. Kişilik hakkının konusu, hak sahibinin kendi kişilik sahasındaki değerleridir. Şeref ve haysiyeti, sırları, ismi vs. bunlardan-
dır¹³.

Haklar çeşitli ayrımlara tabi tutulmuştur¹⁴. Malvarlığı hakları-şahıs varlığı hakları sınıflandırmasında, hakların ekonomik değer taşıyıp taşı-mamasına göre yapılır. Yani, parayla ölçülmelerinin mümkün olup olmamalarına göre tasnif edilir. Şahıs varlığı (kişilik) hakları, ekonomik olarak bir değer taşımayan, kişinin daha ziyade manevi dünyasıyla alakalı olan haklardır. Özel hayatın gizliliği bu alan içindedir¹⁵.

B. İslam Hukukunda Temel Haklar

İnsan, İslam dininde çok değerli bir varlıktır. Nefsi, akli ve iradesi ol-ması açısından yaratılmış olan başka canlılardan farklı özellikleri haizdir.

¹¹ Gökmenoğlu, s. 13-15.

¹² Gökmenoğlu, s. 21-22.

¹³ Gökhan **Antalya**/ Murat **Topuz**, Medeni Hukuk, Genişletilmiş 3. bs., C. 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 147; Gökmenoğlu, s. 22.

¹⁴ Hukuk dalına göre haklar “*kamu hakları-özel haklar*”; konularına göre haklar “*malvarlığı hakları-şahıs varlığı hakları*”; ileri sürülebilecek kişiler bakımından haklar “*mutlak haklar-nisbi haklar*”; kullanılmasının oluşturacağı etki bakımından haklar “*yenilik doğuran haklar-alelade haklar*”; kullanma yetkisi bakımından haklar “*şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar-şahsen kullanılması zorunlu olmayan haklar*”; bağımsız olup olmamalarına göre haklar “*bağımsız haklar-bağlı haklar*”; başkasına devrinin mümkün olup olmamasına bakımından haklar “*devredilebilir haklar-devredilemez haklar*” şeklindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Antalya/ Topuz**, s. 151-221.

¹⁵ Serap **Helvacı**, Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 41 vd.; **Antalya/ Topuz**, s. 185.

Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim, insanın gerek maddi anlamda yaratılış güzelliğinden gerekse manevi içeriğinden bahseder¹⁶. Bu durumla ilgili çok sayıda ayet vardır¹⁷.

İnsana saygı, onun hak ve hürriyetlerine saygı duyulması, maddi ve manevi bütünlüğünün gözetilmesi demektir. Bu kadar değerli olan insana, birçok hak ve sorumluluk verilmiştir. Bu hakların başında şahsi hak ve hürriyetler gelir¹⁸. İslam dini, insanlık için uyulacak ve saygı duyulacak evrensel haklar koymuştur. İnsan kanının kutsal olması ve haklı bir sebep olmadan insan kanının akıtılmasının ve insana eziyet edilmesinin haram olması; şeref ve namusa özellikle kadının şeref ve namusuna özen gösterilmesi örnek olarak gösterilebilir¹⁹. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de iki yüz kırk yedi yerde "*hak*" kelimesi işlenmiştir²⁰. Bütün bu durumlar, İslam

¹⁶ Süleyman **Kaya**, "Kur'an'da İnsanın Değeri", *İlahiyat Dergisi*, S.1, C.1, 2018, s. 55-56.

¹⁷ Bu ve bundan sonraki bütün ayetlerin meali, Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an-ı Kerim Tefsiri bölümünden alınmıştır. (<https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/>). "*Yemin olsun incire ve zeytine; Sînâ Dağına; Ve şu güvenli şehre! Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır*". Kur'an-ı Kerim, Tin: 4. "*Allah, Ey İblîs dedi, Kendi ellerimle yarattığım şu varlığın önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü taslıyorsun yoksa ululardan mısın?*". Kur'an-ı Kerim, Sâd: 75. "*Hani rabbîn meleklere demişti ki: Ben şekillenebilir özlü balçıktan kurutulmuş çamurdan bir insan yaratacağım. Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın. Bunun üzerine meleklerin hepsi secde ettiler*". Kur'an-ı Kerim, Hicr: 28-30. "*Ve Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin dedi. Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin cevabını verdiler. Ey Adem! Bunların isimlerini onlara bildir dedi. Onlara bunların isimlerini bildirince de, size ben göklerin ve yerin gizlisini kesinlikle bilirim; yine sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim, demedim mi! buyurdu. Meleklerle, Adem'e secde edin dediğimizde İblîs dışındakiler derhal secde ettiler; o direndi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu*". Kur'an-ı Kerim, Bakara: 31-34. "*Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık*". Kur'an-ı Kerim, İsra: 70.

¹⁸ Ahmed **Akgündüz**, İslam'da İnsan Hakları Beyânnamesi, OSAV Yayınları, İstanbul 2017, s. 23.

¹⁹ Ebu'l Â'lâ **Mevdudi**, İslam'da İnsan Hakları, çev. Sezgin Baş, 1.bs., Düşün Yayınları, İstanbul 2017, s. 24.

²⁰ Bekir **Topaloğlu**, "Hak" maddesi, *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, s. 152.

dininin tüm insanlara, sırf insan olmalarından ötürü temel haklar sağladığını gösterir²¹.

İslam dinine göre, bütün Müslümanlar ırk, dil, renk ve sınıf ayrımı yapılmadan eşit haklara sahiptir. Bununla beraber, gayrimüslimlerin de belirli hakları vardır²². Zımmî²³ olarak nitelendirilen bu kişilerin, can, mal ve namusuna saygı gösterilir ve korunur. İslam hukuku, bu kişilerin inanç ve vicdan hürriyetine, dini ayin yapma özgürlüklerine dokunmaz. Çoğu gayrimüslim devlet kendi Müslüman vatandaşlarına baskı yapabilirken, İslam Devleti (Dârüİslâm²⁴) kendi gayrimüslim vatandaşlarına böyle bir muamele yapmaz. Hakları güvence altındadır. Gayrimüslimler, kendilerine vatandaşlık statüsü verilen zımmilikten vazgeçmedikleri sürece bu hak geri alınamaz²⁵. Yeni ibadethanelerin inşa edilmesine kural olarak izin verilmemesi de gayrimüslimlere tanınan haklarda yapılan sınırlamalardan biri olarak ele alınabilir²⁶.

Bunlarla birlikte, temel insan hakları çok çeşitli belgelerde koruma altına alınmıştır. Yaşam hakkı, can güvenliği hakkı, temel yaşam standardı hakkı, kişi özgürlüğü hakkı, adalete erişim hakkı gibi²⁷. 1981 tarihli “İslam’da İnsan Hakları Beyannamesi” nde, hak ve hürriyetler 23 madde halinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Beynamedeki haklar, ayetlere

²¹ **Mevdudi**, s. 24. Ayrıca İslam’da kişilik hukuku için bkz. Ahmet **Bilgin**, İslam Hukukunda Gerçek Kişilerin Ehliyeti, (Danışman: Prof. Dr. Halil Cin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi, Diyarbakır 1989, s. 19-27.

²² **Mevdudi**, s. 24-25.

²³ “Bir kimsenin yüklenmediği, ödemeye mecbur olduğu borç, alacak; himaye, sahip çıkma; antlaşma, ant, güvenlik, ahid, kendisine güvence verilen, koruma altına alınan kişi” olarak sözlükte geçer. İslâm devletinde, Müslümanlarla birlikte yaşayan ve vatandaş statüsünde olan başka din mensuplarına denir. Halil **Cin**/ Gül **Akyılmaz**, Türk Hukuk Tarihi, 10. bs., Sayram Yayıncılık, Konya 2018, s. 189-191; Mustafa **Fayda**, “Zımmî” maddesi, *TDVİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 428.

²⁴ Müslüman bir devletin hakimiyetindeki topraklar için kullanılan bir fıkıh terimidir. Ahmet **Özel**, “Dârüİslâm” maddesi, *TDVİA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 541.

²⁵ **Mevdudi**, s. 25.

²⁶ Mehmet Âkif **Aydın**, Türk Hukuk Tarihi, Gözden Geçirilmiş 17. bs., Beta Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 143-144.

²⁷ **Mevdudi**, s. 49-67.

ve hadis-i şeriflerden esinlenilerek düzenlenmiştir. Bu beyanname, dünyada insanlığın tamamının eşit ve devredilmez hakları haiz olduğunu tanıması ve dünya barışı temeline dayanması açısından çok önemli bir belgedir²⁸.

İslam hukuk sisteminde insan hakları prensipleri diğer hukuk sistemlerinden farklıdır. Anglo-Sakson hukuk sistemi ve Kara Avrupası hukuk sistemleri ile İslam hukuk sisteminin insan haklarına yaklaşım biçimleri farklıdır. Bu fark, İslam'ın Batı'ya göre, insan hakları konusunda daha ilerde olması sonucunu doğurmuştur. Bunun sebebi, İslam'ın insan hakları konusunu, Batı'daki gibi "yarar" olarak görmekten ziyade "şer'î"²⁹ bir ibadet ve sorumluluk olarak benimsemesidir³⁰.

İslam dininin insan haklarına vermiş olduğu değer, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanından beri süregelmiştir. Peygamber Efendimiz öncülüğünde, Medine şehrinde Müslüman gayrimüslim bütün insanlarla bir görüşme yapılmış ve bunun sonucunda sözleşmeyle aralarında kardeşlik akdedilmiştir. Medine'de yaşayan her kişiye güvenli yaşama teminatı sağlanmıştır. Bunların sonucunda da yazılı bir anayasa metni ortaya çıkmıştır. İslam'ın ilk yazılı metni olan bu belgeye "Medine Vesikası"³¹ denilmiştir³².

²⁸ Cemal **Anadol**, "İnsan Hakları Beyanname ve İslam'da İnsan Hakları", *Diyanet Aylık Dergi*, Mayıs 1993, s. 54.

²⁹ Şeriatça uygun, İslamiyet tarafından makbul olan. İlahi kanuna dair. Meşru. Bkz. Abdullah **Yeğin**, *İslami-İlmi-Edebi-Felsefi, Yeni Lügat, Genişletilmiş Baskı, Hizmet Vakfı Yayınları*, İstanbul 2013, s. 955.

³⁰ Nurullah **Güngör**, "İslam Hukuku'nda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, 2016, s. 70.

³¹ "Kenti maruz kalabileceği tehlikelere karşı korumak ve Müslüman olmayanlarla Kureys'in iş birliği yapmasını önlemek için, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in son sözü sahibi olduğu ve Medine toplumunun tamamının katıldığı siyasal anlamda birliğin temeli kabul edilen belge". Nebi **Bozkurt**/ Mustafa Sabri **Küçükkaşçı**, "Medine" maddesi, *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 307; Mehmet Âkif **Aydın**, "Anayasa" maddesi, *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 153.

³² Muhammed **Hamidullah**, "Usul al-Fıkıh'ın Tarihi", çev. Fuad Sezgin, İstanbul 1956-1957, s. 1-2; Raşit **Küçük**, Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı, "Asrı Saadette Birlikte Yaşama Ahlakı Bazı Tespitler ve Örnekler", 1. bs., DİB Yayınları, Ankara 2015, s. 42-43; **Güngör**, s. 73.

Şahıs varlığı haklarının temel örneklerinden biri, “kişilik hakkı”dır. Bir kişinin hukuk düzeni tarafından korunmuş kendi şahsi değerleri üzerinde hakim olduğu, herkese karşı ileri sürebildiği dokunulmazlık alanıdır. Kişilik hakkı kapsamında yer alan değerler ise şunlardır: “yaşam, sağlık ve vücut tamlığı, şeref ve haysiyet, hak ve fiil ehliyetleri, özel ve gizli hayat alanı, isim ve resim üzerindeki hak, meslek, sanat ve ticaret alanında faaliyet gösterebilme, mesleki şeref ve haysiyet vb.”³³.

Fıkıh literatüründe haklar, “Allah (c.c.) hakkı-kul hakkı” kapsamında tasnif edilmiştir³⁴. Klasik fıkıh kitaplarında, “meseleci yöntem anlayışı” benimsendiğinden dolayı kişilik hakları özel bir başlık altında toplanmamıştır. Bu yüzden bu haklar, ilgili hükümlerin geçtiği konulara yayılmış durumdadır. Daha çok, nikah, nesep ve talak başlıkları altında incelenmiştir. Fıkıh usulünde, “Allah hakları-kul hakları” ayırımında, kişilik hakları “kul hakkı” kapsamında sayılmıştır³⁵.

Klasik İslam Hukuku kaynaklarında günümüzdeki anayasa, kanun, tüzük gibi düzenlemeler mevcut değildir. Ancak kişiliğe ve malvarlığına ilişkin hakları koruyan çok sayıda ayet ve hadis-i şerif vardır³⁶. Bir de sınırlı yasama yetkisi kapsamında örfî düzenlemeler vardır. Türk-Moğol siyasi ve idari geleneği ile İslam siyasi ve idari geleneğinde mevcut olan bu düzenlemeler Osmanlı’da ziyadesiyle mevcuttur³⁷. Ayet ve hadis-i şeriflerden anlaşıldığı üzere, özel hayat mahremiyeti, daha çok ahlak ilkeleri şeklindeki manevi müeyyideler ile teminat altına alınmıştır. Fakat İslam

³³ **Antalya/ Topuz**, s. 186; Zafer **Zeytin/Ömer Ergün**, Türk Medeni Hukuku, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 65-66.

³⁴ Allah (c.c.) hakkı, sadece herhangi birini değil, o toplumdaki fertleri, yani geneli, umumu ilgilendiren haklardır. Yani, Allah (c.c.) hakları, başka bir ifadeyle kamu haklarıdır. Bu haklar, söz konusu olduğunda kişilerin bu hakları çiğneyenleri affetmeye yetkisi bulunmamaktadır. Topluluk adına her bir kişinin, suçluya dava açma yetkisi vardır. Bkz. Hayreddin **Karaman**, Mukayeseli İslam Hukuku, C. 1, İz Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 193.

³⁵ Zekiyüddin **Şaban**, İslam Hukuk İlminin Esasları, çev. İbrahim Kâfi Dönmez, DİB Yayınları, Ankara 1990, s. 286 vd.; Ayhan **Hira**, “Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanununda Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku ile Mukayesesi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, Bahar 2014, s. 86.

³⁶ **Hira**, s. 86.

³⁷ Mehmet Âkif **Aydın**, Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet, 3. Bs., Klasik Yayınları, İstanbul 2020, s. 22-24; **Aydın**, Türk Hukuk Tarihi, s. 67-68.

hukukçuları kişilik haklarına ilişkin bu saldırıların hukuk düzeni tarafından korunması için ta'zir³⁸ türünde maddi cezalar, manevi tazminatlar ile zarar gören kişiye meşru müdafaa hakkı tanımıştır³⁹.

İslam'da temel insan hakları, şahsî özgürlüklerdir. Kişi dokunulmazlığı⁴⁰, inanç özgürlüğü⁴¹, özel hayatın gizliliği⁴², düşünce özgürlüğü⁴³, mülkiyet hakkı⁴⁴ ve eğitim hakkı⁴⁵, Kur'an-ı Kerim'de de yer alan bu haklardandır⁴⁶. Temel haklardan olan özel hayatın gizliliği, her insana ait özel bazı durumların gizli kalması gerektiğine ilişkindir. Hiç kimse, bir başkasının gizli kalmasını istediği özel hayatını irdeleme, sırlarını ortaya çıkarma hakkına sahip değildir⁴⁷. Özel hayatın gizliliği hakkı konumuzun temeli olmasından ötürü aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

38 "Ta'zir, Arap dilinde, menetmek, engellemek, reddetmek anlamlarına gelmektedir. Had cezalarından daha hafiftir. Suçluyu tedip etme ve yaptığı fiilden dolayı utanmasını sağlama amaçları taşımaktadır. Allah (c.c.) hakkının ya da kul hakkının ihlal edilmesi durumu değiştirmez. Örneğin, Ramazan ayında herhangi bir mazeret olmaksızın orucu bozmak, Allah (c.c.) hakkını ihlal anlamına gelmektedir; emanete ihanet etmek ise, kul hakkını ihlal etmektir. Kişinin, Allah (c.c.) hakkı veya kul hakkını ihlal etmesi arasında herhangi bir fark yoktur. Her iki fiilden dolayı da kişi cezalandırılacaktır. Ta'zir suçları, Şari'in³⁸ hakkında, Kur'an- Kerim veya hadis-i şeriflerle belirli bir ceza tespit etmediği, ancak toplumda karmaşaya neden olduğu için Şari' tarafından yasaklanmış olan suçlardır". Muhammed **Ebû Zehra**, İslam Hukukunda Suç ve Ceza, çev. İbrahim Tüfekçi, C. 1, 1. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul 1994, s. 105; Vehbe **Zuhayli**, İslam Ansiklopedisi Fıkhî, çev. Ahmet Efe vd., C. 7, Risale Yayınları, İstanbul 2012, s. 472-473.

39 **Hira**, s. 86.

40 "Yanlılıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz...". Kur'an-ı Kerim, Nisâ: 92.

41 "Dinde zorlama yoktur...". Kur'an-ı Kerim, Bakara: 256.

42 "...gizlilikleri araştırmayın...". Kur'an-ı Kerim, Hucurât: 12.

43 "Kur'an-ı okuyup düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?". Kur'an-ı Kerim, Muhammed: 24.

44 "Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür...". Kur'an-ı Kerim, Kehf: 46.

45 "...hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!". Kur'an-ı Kerim, Zümer: 9.

46 Muhsin **Demirci**, "Kur'an'a Göre Temel Hak ve Özgürlükler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, s. 50-66.

47 Servet **Armağan**, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, DİB Yayınları, 8. bs., Ankara 2015, s. 102 vd.; Servet **Armağan**, "İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği (Mahfuziyet'i)-Bir İzah Tecrübesi-", *İslâm Tetkikleri Dergisi*, C. 6, İstanbul 1976, s.

II. ÖZEL HAYAT KAVRAMI VE OSMANLI UYGULAMASI

Bu kısımda, özel hayat kavramının önemine binaen önce özel hayatla ilgili genel bilgi verilip sonra Osmanlı uygulaması örnekleri incelenecektir.

A. Özel Hayat Kavramı

Kamusal hayat, kişilerin herkese açık, başka kişilerin bilmesinden çekinmedikleri hayat alanıdır. Mahrem hayat, bir kişinin başkalarının bilmesini istemediği, ancak kendisi isterse bir veya birkaç kişiye (örneğin eşine) anlatabileceği sırları, gizlemek istediği konuları ya da belgeleridir⁴⁸. Özel hayat ise, bir kişinin eşi, yakın olan birinci derece akrabaları ile yakın dostları dışında başka kişilere kapalı tuttukları hayat alanıdır. Bu sayılan kişiler dışında olanların, özel hayat kapsamına giren konularda bilgi edinme hakkı söz konusu değildir. Özel hayat kavramından dolayı özel hayatın gizliliği bir gereksinim haline gelmiştir⁴⁹.

Özel hayat, “*her bireyin sıkı bağlarla bağlı bulunduğu yakınları, dostları, tanıdıklarıyla paylaşmak istediği olayları kapsar. İnsanın ailevi, kişisel hayatı, iç hayatı, manevi hayatı, kapalı kapısının arkasında yaşarken idare ettiği hayatıdır*”⁵⁰, “*şahsın, başkalarının görmesini, duymasını ve bilmesini istemediği yani gizli tuttuğu hayatıdır*”⁵¹. Bu tanımı, “*İnsanı biz yarattık ve elbette içinden geçenleri biliriz; sağında solunda oturmuş iki alıcı (yaptıklarını) alıp kaydederken biz ona şah damarından daha yakınız*”⁵² ayeti ile ilişkilendirecek olursak, Allah (c.c.) kullarının yaptığı her

155 vd.; **Demirci**, s. 52; Mariam **Sherwani**, “The Right to Privacy under International Law and Islamic Law: A Comparative Legal Analysis”, *Kardan Journal of Social Sciences and Humanities*, Volume 1, Issue 1, June 2018, s. 30.

⁴⁸ **Toksarı**, s. 8; **Demir**, s. 1.

⁴⁹ **Toksarı**, s. 8; **Demir**, s. 1; Ayrıntılı bilgi için bkz. Veli Özer **Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız**, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 14. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 541 vd.

⁵⁰ Ahmet **Danışman**, *Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1991, s. 8-9; Hüseyin **Öresin**, *Günümüz Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Özel Hayatın Korunması*, (Danışman: Prof. Dr. Ahmet Yaman), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s. 13.

⁵¹ **Armağan**, *Temel Hak*, s. 103.

⁵² Kur'an-ı Kerim, Kâf: 16-17.

şeyi görür⁵³, gizli ve açık olan bütün konuşmalarını, hatta içinden geçenleri dahi bilir⁵⁴. Çünkü O, insana şah damarından daha yakındır⁵⁵. Allah (c.c.) kullarının her halini bildiğini bir başka ayette şu şekilde vurgulamıştır: “Yoksa onlar, gizlediklerini ve fısıldaştıklarını bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar! Hayır! Doğrusu şudur ki onların yanındaki elçi meleklerimiz her şeyi kaydediyorlar”⁵⁶. “Sözünüzü ister gizleyin isterse açığa vurun; unutmayın ki O, kalplerin içindekini bilmektedir”⁵⁷ ayetinde de sözü açığa vurmanın önemli olmadığı, Allah (c.c.)’ın kalplerimizi bildiği belirtilmiştir. Bütün bu ayetlerden çıkan sonuç ise, her şeyi bilen ve gören Allah (c.c.)’a karşı gizli hallerin ve dolayısıyla özel hayatın söz konusu olamayacağıdır.

Özel hayat kavramını belirtmek için, özel hayat hakkı, özel hayatın gizliliği hakkı, özel hayatın korunması, aile hayatına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı hakkı gibi kavramlar kullanılmaktadır⁵⁸. Çağdaş İslam hukuku kitaplarında, özel hayata denk gelen, Arapça “el-Hayâtü’l-hassa” kelimesi kullanılmaktadır⁵⁹. “Mahremiyet” tabiri de özel hayat kavramına karşılık gelmektedir. Yani, İslamiyet özel hayatın gizliliğini mahremiyet

53 “Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden O’dur. Toprağa giren ve ondan çıkan, gökten inen ve ona yükselen her şeyi bilir. Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir”. Kur’an-ı Kerim, Hadîd: 4.

54 “De ki: İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir; göklerde olanları da yerde olanları da bilir. Allah her şeye kâdirdir”. Kur’an-ı Kerim, Âl-i İmrân: 29.

55 Mehmet Emin **Özafşar**/İsmail Hakkı **Ünal**/Bünyamin **Erul** (edt.), Hadislerle İslam, C. 5, 2. bs., Ankara 2013, s. 458.

56 Kur’an-ı Kerim, Zuhuruf: 80.

57 Kur’an-ı Kerim, Mülk: 13.

58 Ramazan **Keklik**, Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçları, Adalet Yayınları, Ankara 2012, s. 8-9; Ali **Korkmaz**, “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014, s. 100.

59 Abdullah **Kahraman**, İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği -Mahremiyet-, 1. bs., Ebabil Yayıncılık, Ankara 2008, s. 58; **Hira**, s. 79.

olarak ele alır. Ancak Arap dilinin zenginliğinden dolayı mahremiyet⁶⁰ Arapçada sadece bu anlamda kullanılmamaktadır⁶¹.

Klasik İslam hukuku eserlerinde, özel hayat kavramı “özel hayat” başlığı altında incelenmemiş olup çeşitli ayet ve hadis-i şeriflerden beslenmiştir. Özel hayatın gizliliğiyle ilgili, bilgi ve uygulama konusunda ayet ve hadis-i şeriflerin etkisiyle zengin bir içerik ortaya çıkmıştır. Kişilik haklarının korunması kapsamında, kişinin özel hayatının tespitinden (özel durumların gizliliğinden) haberleşme hürriyetine ve konut dokunulmazlığına kadar çok sayıda konunun hukuk ve ahlak birlikteliğiyle⁶² işlendiği görülmektedir. Yani, özel hayat tabiri fıkıh külliyatında kendine has bir şekilde yer almıştır⁶³. Özel hayatın gizliliği tabiri, kişilerin yabancılardan gizlemeye hakları olan özel hallerini belirtmek için kullanılır. Yani, özel hayatın gizliliği tabiriyle, sadece hak veya sadece ilkeler kastedilmemektedir. Bunların harmanlandığı, kişiye imkanlar tanıyan bir statü ifade edilmektedir⁶⁴.

Kişiye, zamana ve mekâna bağlı olarak farklılıklar arz ettiğinden dolayı özel hayatın içeriğini belirlemek kolay değildir. Fakat, genellikle özel hayatın gizliliğinin korunması haklar bazında, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti ve haberleşmenin gizliliği ve özel durumların gizliliğini kapsar⁶⁵. İlkeler açısından baktığımızda ise, “*tecessüs etmenin yasaklanması*”, “*gıybetin yasak olması*”, “*kusur bağışlamanın gerekliliği*”, “*söz götürüp getirmeye izin verilmemesi*”, “*gizli ve ayıp halleri saklamanın vazife olması*”, “*evlere kapılardan girilmesi gerektiği*”, “*başkasının evine*

60 “Mahrem, Gizli. Dince ve şer’an müsaade olunmayan. Birisinin hususi hallerine ait gizli sır. Nikah düşmeyen, evlenilmesi haram olan yakın akraba” gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. **Yeğın**, s. 617-618.

61 **Güngör**, s. 71; **Hira**, s. 79.

62 Ahlaki nitelik taşınması hukuki nitelik kazanmayacağı anlamına gelmez. İslam hukukunda, ırz kavramı kapsamında şahsiyet haklarını ihlal eden sözlü veya yazılı biçimdeki haksız saldırılar sonucu bu haksız saldırıları gerçekleştirenlere tazir cezası verilmiştir. Bkz. Ömer Nasuhi **Bilmen**, Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. 8, Bilmen Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 272; **Hira**, s. 77.

63 **Hira**, s. 77.

64 **Armağan**, “Mahfuziyet”, s. 142.

65 **Gökmenoğlu**, s. 122; **Danışman**, s. 2; **Öresin**, s. 16.

izinle girilmesi gerektiği”, “sır saklama görevi”, “haram şeylere bakmanın yasak olması” bu kapsamdadır⁶⁶. Ayrıca Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “kul hakkıyla ilgili olmayan konularda işlenen günahların kişilerin sırrı olarak kalmasını ve bunların anlatılmamasını” istemiştir⁶⁷.

Bu ilkelerin Çağdaş İslam hukukunda normatif hal almasına gelince, İslam hukukunu yaşayan bazı ülkelerin (Pakistan, Malezya ve Suudi Arabistan, İran gibi) Anayasalarında, yukarıda belirtilen ilkeler şeklinde olmasa da, bu ilkelerden yola çıkarak ulaşılabilecek haklara (örneğin, konut dokunulmazlığı) kısmen yer verilmiştir. Dördüncü (IV.) büyük başlık altında yer alan, İslam Hukukunu Yaşayan Bazı Ülkelerde Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Düzenlemeler kısmında, hangi ülkelerin Anayasalarında hangi hakların ne şekilde korunduğu incelenecektir.

B. Osmanlı Uygulaması

Osmanlı Devleti’nde özel hayatın gizliliği, hem Klasik dönemde hem de Tanzimat döneminde korunmuştur. Bu koruma genel olarak, Klasik dönemde şer’i-örfi hukukla, Tanzimat döneminde ise, kanunnameler yoluyla sağlanmıştır⁶⁸. Konut dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliğiyle beraber değerlendirilmiştir. Özel hayatın gizliliğine yönelik müdahaleler (özellikle konut dokunulmazlığının ihlaline yönelik) çeşitli kanunnamelerde sayılmış ve cezaları tayin edilmiştir⁶⁹.

Ukubat kitapları, cezaları sınıflandırırken yaygın bir kullanım olarak had-kıyas- tazir ayrımı yapar⁷⁰. Geniş bir koruma sağlanan özel hayatın

⁶⁶ Armağan, Temel Hak, s. 104-121.

⁶⁷ Bir hadis-i şerifte, “Mâiz b. Mâlik el-Eslemî adlı sahâbînin zina suçunu itiraf etmesi ve Ey Allah’ın Resûlü beni arındır demesine rağmen ona, Yazıklar olsun sana! Git Allah’tan bağışlanma dile ve ona tevbe et! buyurmuştur. Mâiz’in ısrarla geri gelmesi üzerine, Bunda delilik mi var? diyerek onu geri çevirmiş, tekrar geldiğinde de, bu adam içki mi içti? diyerek itirafını kabul etmemiştir. Mâiz yeniden suçunu itiraf edince suç işleme ehliyetinin olduğu kanaatine vararak bu kişiye gerekli cezayı vermiştir”. Müslim, Hudûd, 22. Bkz. Özafşar/Ünal/Erul, Cilt 5, s. 444; Toksarı, s. 12.

⁶⁸ Seda Örsten Esirgen, “Osmanlı Hukukunda Konut Dokunulmazlığını İhlal Suçu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4, C. 65, 2016, s. 2305.

⁶⁹ Esirgen, s. 2310-2311.

⁷⁰ Coşkun Üçok/Ahmet Mumcu/Gülnihal Bozkurt, Türk Hukuk Tarihi, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 22. bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s. 84-96; Aydın, Türk Hukuk Tarihi, s. 153-198.

gizliliğine müdahale edilmesi sonucunda had ve kısas cezaları verilmemiştir. Bu cezalar yerine ihlalde bulunan kişiler, kadı veya devlet başkanının tayin ettiği ta'zir cezalarıyla cezalandırılmıştır⁷¹.

Konuyla ilgili çeşitli kanunname örnekleri mevcuttur. Fatih Kanunnamesinin 41. maddesine göre⁷², başkasının özel durumuna bakmak para cezasıyla cezalandırılmıştır⁷³. II. Bayezit Kanunnamesinin 6. maddesine göre⁷⁴, özel hayatın gizliliği cinsel saik ile gerçekleşirse ceza verileceği düzenlenmiştir⁷⁵. II. Bayezit Kanunnamesi ve Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesinin çeşitli hükümlerinde, cinsel saik ile mesken dokunulmazlığından ayrı olarak, sadece konut dokunulmazlığına ihlalden⁷⁶ de ceza verildiği görülür⁷⁷. I. Ahmet Kanunnamesinin 6. maddesine göre⁷⁸, hıyanet ile eve girmenin cezalandırıldığı görülür. Dulkadiroğlu Kanunnamesinin 36. maddesine göre, özel hayatın gizliliğine karşı gerçekleştirilen

⁷¹ **Esirgen**, s. 2309.

⁷² “*Ve bir kişi bir kişiye fuhs ile söğse, şer’le ta’zir olunub, kırk akçe cerime alına. Ve bir kişi bir kişinin haremüne nazır olsa yirmi akçe cerime alına*” Ahmed **Akgündüz**, İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Kamu Hukuku, C. 1, OSAV Yayınları, İstanbul 2011, s. 229.

⁷³ **Esirgen**, s. 2309.

⁷⁴ “*Ve eğer birinin evine girse, zina kasdına, evlü ise evlü cürmin; eğer ergen ise ergen cürmin vere*”. Ahmed **Akgündüz**, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri, C. 2, OSAV Yayınları, İstanbul 1990, s. 40.

⁷⁵ **Esirgen**, s. 2309.

⁷⁶ “*...hıyanet ile bir ecnebinin evine giren kimsenin... içmeği (emceği) kesile...*” (m. 26). **Akgündüz**, Cilt 2, s. 42, 43.

⁷⁷ **Esirgen**, s. 2310.

⁷⁸ “*...ile kimesnenin evine girenlerin ve avret ve kız çekmeğe varan kimesnenin zekeri kesile*” Ahmed **Akgündüz**, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri, C. 9, OSAV Yayınları, İstanbul 1990, s. 494.

hareketlere ta'zir cezası verilmiştir⁷⁹. Ayrıca Klasik dönem Osmanlı hukukunda da, İslam hukukunun kabul ettiği geniş bakış açısıyla birlikte, ayet ve hadis-i şerifler ışığında cezalar verilmiştir⁸⁰.

Özel hayatın gizliliğinin korunmasıyla ilgili, 19. yüzyıla dek yukarıda bazı örnekleri verilen birçok düzenleme söz konusudur. 19. yüzyıldan sonra, “*Tanzimat Fermanı*”, “*1858 tarihli Ceza Kanunu*” ve “*Kanun-i Esasi*”de ilgili düzenlemeler yer almaktadır⁸¹. 1839 yılında tek taraflı olarak ferman şeklinde yazılan Tanzimat Fermanında, Devletin bütün uyrukları için kişi dokunulmazlığının korunacağına dair düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir. Can, mal ve ırz güvenliği teminat altına alınmıştır⁸². “*1858 tarihli Ceza Kanunu*”nda, mesken dokunulmazlığının ihlalini cezalandıran hüküm yer almıştır⁸³. Konut dokunulmazlığı, temel bir hak

⁷⁹ “Eğer bir kimesnenin kapusından ya bacasından baksalar, kırk akçe alına. Eğer ‘avâmdan ise şer’le isbat etdüreler; değil ise havâsdan (seçkinler) dindar kimesne ise sözine inanalar. Ve ‘avâmdan olan yalan çıkarsa, beş altın alına veyahud dili kesile”. Ahmed **Akgündüz**, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri, C. 5, OSAV Yayınları, İstanbul 1990, s. 158; **Esirgen**, s. 2310-2311.

⁸⁰ **Esirgen**, s. 2308.

⁸¹ Bkz. Ahmet **Kılınç**, Kanun-i Esasi’nin İnsan Hakları Yönünden Analizi, (Danışman: Prof. Dr. Ahmet Bilgin), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2005, s. 112-132; **Esirgen**, s. 2311-2312.

⁸² Mustafa **Erdoğan**, Anayasal Demokrasi, 4. bs., Siyasal Yayınevi, Ankara 2001, s. 7; **Atar**, s. 38.

⁸³ “Her bir memur kavanin-i mülkiye ve askeriye ve müesses olan zabtiye nizamının cevaz verdiği hususatdan gayri ahvalde ve kavanin ve nizamatin tayin ettiği usulden başka olarak memuriyeti sıfatıyla bir kimsenin hanesine cebren girer ise altı aydan üç seneye kadar habs olunur ve bunu amirinin emri ile yapmış olduğu tebeytün eder ise kendisi cezadan ma’fûv (bağışlanan) tutulup amiri her kim ise bu ceza anın hakkında icra olunur ve memurinin gayri dahi her kim olur ise olsun ya ihafe veyahud cebir ile bir kimsenin hanesine girer ise bir haftadan altı aya kadar habs ile mücazat olunur”. **Akgündüz**, Kamu Hukuku, s. 635-636; **Esirgen**, s. 2311.

olarak Kanun-i Esasi'de⁸⁴ düzenlenmiş ve anayasal güvenceye sahip olmuştur⁸⁵.

III. İSLAM ANAYASASI VE İSLAM'DA İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİNDE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ

Toplumsal bir varlık olan insanın, özel hayatının gizliliğini teminat altına almak için birçok belge düzenlenmiştir⁸⁶. Gerek yerel gerekse uluslararası olan bu belgeler özel hayatın gizli olması gerektiğine olan inancı artırmıştır⁸⁷. Medine Vesikası ve Veda Hutbesiyle başlayan İslam'da insan haklarına ilişkin düzenlemeler devamında birçok belgeyle taçlanmıştır. Bu çalışmada, aşağıdaki iki önemli belgeden kısaca bahsedilecektir.

A. İslam Anayasası

İslam dininde, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (eski adıyla İslam Kon-

⁸⁴ 23 Aralık 1876 tarihli ilk Osmanlı Anayasasıdır. Osmanlı İmparatorluğunun “teokratik özelliği” sürdürülmüştür. Devletin, dini “İslam”dır ibaresi yer almıştır. “İki meclisli sistem ve iki dereceli seçim sistemi” getirilmiştir. Anayasanın genel haklarla ilgili bölümünde bazı temel hak ve hürriyetler “yasalar önünde eşitlik, kişi dokunulmazlığı, basın özgürlüğü, dilekçe hakkı, işkence yasağı, eğitim özgürlüğü, kamu görevlisi olma hakkı” belirtilmiştir. Bu hakların, 113. maddede, “*Hükümetin güvenliğini bozdukları polis soruşturması ile kanıtlananları ülke dışına sürmek*” ifadesiyle Padişah tarafından kısıtlanabileceği belirtilmiştir. Şeref **Gözübüyük**, Açıklamalı Türk Anayasaları, 9. bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 3-6; Şeref **İba**, Türk Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 30-40; Erdoğan **Teziç**, Anayasa Hukuku, 21. bs., Beta Yayınları, İstanbul 2017, s. 169; Mustafa **Erdoğan**, Türk Anayasa Hukuku, Hukuk Yayınları, Ankara 2018, s. 11-17.

⁸⁵ “*Memâlik-i Osmaniye’de herkesin mesken ve menzili taarruzdan masundur. Kanunun tayin eylediği ahvâlden mâ’ada bir sebep ile hükümet tarafından cebren hiç kimsenin menziline girilemez*”. Esirgen, s. 2312.

⁸⁶ 1982 Anayasası (m. 20-22), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (m. 132-140), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi gibi.

⁸⁷ Sadık **Kılıç**, “Kur’an ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları”, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, İstanbul 2014, s. 369.

seyi'nin) hazırladığı İslam Anayasası ve 1981 tarihli İslam'da İnsan Hakları Beyannamesi, haklar bakımından çok önemli iki belgedir⁸⁸. İslam İşbirliği Teşkilatı⁸⁹ tarafından hazırlanan İslam Anayasası'nın 6. maddesinde konuyla ilgili önemli düzenleme yer almıştır. İlgili madde şöyledir: “*Ferdin hususi hayatı hürmete değerdir; dokunulamaz. Mesken, haberleşme ve konuşma hürriyetlerinin gizliliği ve dokunulmazlığı esastır. Dokunulmazlıkları, ancak gerekçeli mahkeme kararı ile kaldırılabilir*”⁹⁰.

B. İslam'da İnsan Hakları Beyannamesi

Konuyla ilgili önemli bir düzenleme de 1981 tarihli İslam'da İnsan Hakları Beyannamesidir. İslam hukuk tarihinde, Batı tarzıyla, insan hakları bildirilerine rastlanmamıştır. Bu durum, İslam hukuk sistemine, insan haklarının Batı'dan daha geç geldiği ve İslam tarihinde insan hakları mücadelesi olmadığı yönünde haksız eleştiriler doğurmuştur. Bu sorulara karşı verilen cevap, var olan bir şeyin ilanına lüzum görülmemesi şeklinde olmuştur⁹¹.

Gerçekten de, Batı'da insan hakları mücadeleleri 11. yüzyıldan önce hemen hemen yok gibidir. İslam hukukunda ise, başlangıçtan itibaren temel hak ve hürriyetler, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet tarafından kabul ve ilan

⁸⁸ Ahmed **Akgündüz**, Eski Anayasa Hukukumuz ve İslam Anayasası, OSAV Yayınları, İstanbul 1997, s. 125; **Güngör**, s. 74.

⁸⁹ İslam Dünyası'nın haklarını ve çıkarlarını korumak için, 57 üye devlet arasında dayanışmayı ve iş birliğini kuvvetlendirmek için kurulmuştur 21 Ağustos 1969'da İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'teki, Mescid-i Aksa'nın yakılmasının İslam Dünyası'nda oluşan tepki üzerine, 22-25 Eylül 1969 tarihlerinde Rabat'ta ilk kez düzenlenen, İslam Zirve Konferansı'nda alınan bir kararla kurulmuştur. Türkiye başlangıçtan beri kuruluşa üyedir. İslam Konseyi'nin ismi Haziran 2011'de, Astana'da düzenlenen 38. Dışişleri Bakanları Konseyi'nde İslam İşbirliği Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Organları: “İslam Zirvesi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Daimi Komiteler, İcra Komitesi, Uluslararası İslami Adalet Divanı, Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu, Daimi Temsilciler Komitesi, Genel Sekreterlik, Alt Organlar, Uzmanlık Kuruluşları, İlgili Kuruluşlar” şeklindedir. Bkz. Muzaffer **Şahin/Zakir Avşar/İsmail Safi**, “İslam İşbirliği Teşkilatı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, S. 1, Ocak 2018, s. 237; Davut **Dursun**, “İslam Konferansı Teşkilatı” maddesi, *TDVİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 49-53; <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa>, (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı).

⁹⁰ **Akgündüz**, Anayasa, s. 125; **Güngör**, s. 74.

⁹¹ **Akgündüz**, İnsan, s. 107.

edilmiş bundan dolayı tekrar bir ilana gerek duyulmamıştır⁹². Bununla birlikte İslam hukukçuları, İslam hukukunun temel kaynaklarına (Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere) dayanarak⁹³ konuyu sistematik olarak incelemiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından hazırlanan bu bildiri, Arapça, İngilizce ve Fransızca olarak neşredilmiştir⁹⁴. Beyannamedeki konumuzla ilgili düzenlemelerden biri sekizinci maddede yer alır. Beyannamenin 8. maddesine göre, “*Ferdin ırz ve namusu muhteremdir, dokunulmazdır; bunların hürmeti asla çiğnenemez. Kişinin, özel hayatının tecessüsü, gizli ve ayıp hallerinin araştırılması, onun şahsiyetine ve özel hayatına, izni olmadan müdahale edilmesi haramdır yani şiddetle yasaklanmıştır*”. Bu madde Peygamber Efendimizin Veda Hutbesi’nden ve Hucurât Suresinin 12. ayetinden yola çıkarak düzenlenmiştir⁹⁵.

Özel hayatın gizliliğinin korunmasına yönelik, İslam’da İnsan Hakları Beyannamesinin diğer önemli maddesi ise ferdin gizli sırlarını koruma hakkı şeklindeki yirmi ikinci maddedir. İlgili maddeye göre, “*İnsanın gizli sırları, sadece onu yaratan Hâlık ile paylaşılır. Bu sebeple, insanın gizli sırları ve hususi hayatı, korunmuştur bunları araştırmak ve öğrenmeye çalışmak helal değildir*”. Bu madde Hucurât Suresinin 15. ayeti ve Ebû Dâvûd ile Tirmizî’nin naklettikleri “*Ey dili ile Müslüman oldukları halde iman henüz kalblerine ulaşmayanların topluluğu! Müslümanlara eziyet ve işkence etmeyiniz. Onların ayıplarını ortaya çıkarıp utandırmayınız. Müslümanların gizli sırlarını ve utanacakları hallerini araştırmayınız. Zira kim Müslüman kardeşinin gizli ve utanılacak hallerini araştırırsa, Allah da onunkileri ortaya kor. Allah kimin gizli ve utanılacak hallerini ortaya korsa, devesinin yükünün içinde dahi olsa, rezil ve rüsva eyler*” hadisten yola çıkarak hazırlanmıştır⁹⁶.

92 **Akgündüz**, İnsan, s. 107.

93 Atique **Tahir**, “Privacy in Islam, a sacred human right”, [https://www.numl.edu.pk/journals/subjects/156109886911-AL-BASEERA%202%20\(Vol.%201%20-%20Issue.%202\)%20DEC-2012.pdf](https://www.numl.edu.pk/journals/subjects/156109886911-AL-BASEERA%202%20(Vol.%201%20-%20Issue.%202)%20DEC-2012.pdf), ET. 30.10.2021.

94 **Akgündüz**, İnsan, s. 109-110.

95 **Akgündüz**, İnsan, s. 125-126.

96 **Akgündüz**, İnsan, s. 144.

IV. İSLAM HUKUKUNDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN KORUNMASINI SAĞLAYAN HAKLAR

Özel hayatın gizliliğini korumaya yönelik haklar, İslam hukukunda ayrıntılı biçimde Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde düzenlenmiştir. Aşağıda, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler ışığında bu haklar incelenecektir.

A. Genel Olarak

Kişinin izin vermeden başkasının giremeyeceği ve açığa çıkaramayacağı alan, özel hayatın sınırını belirler. Bazı farklılıklar olmakla beraber özel hayatın kapsamına giren konular hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde benzerdir. Örneğin, yukarıda da incelendiği gibi, gerek TCK. m. 116, 132-140⁹⁷ ve 1982 Anayasası m. 20-22 maddeleri gerekse İslam hukukundaki kaideler özel hayatın kapsamının birbirinden çok da farklı olmadığını gösterir. Kişinin özel notları, fotoğrafları, cinsel hayatı, sağlığıyla alakalı şeyler, özel hayatını sürdürdüğü yerler ve aile ilişkileri bu kapsamdadır⁹⁸.

İslam hukukunun Klasik kaynaklarındaki genel kabule göre, özel hayat ile ilgili konular, -ırzı koruma- kapsamında yer alır. Irzın korunması, sadece vücudun cinsel bütünlüğüne karşı yapılan haksız saldırılar olarak anlaşılmamaktadır. Irzın korunması, kişinin namus, şeref, haysiyet ve onurunun, bir başka deyişle “*izzet-i nefsinin*” korunmasını kapsamaktadır⁹⁹. Bundan dolayı, İslam'da özel hayat kapsamı geniş yorumlanmakta, “*izzet-i nefsin*” korunmasını içine almaktadır¹⁰⁰. Gıybet etmek, iftira atmak, küfretmek, alay etmek gibi birçok fiilin ırza karşı saldırı, dolayısıyla özel hayata karşı saldırı teşkil ettiği benimsenmiştir. Ayrıca kişiyi gizlice dinlemek, hukuki olmayan şekilde gözetlemek de özel hayatın ihlaline sebep

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 541 vd.; Handan **Yokuş Sevük**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 217-261.

⁹⁸ Güçlü **Akyürek**, Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 51-84; **Korkmaz**, s. 100.

⁹⁹ Mustafa **Erdoğan**, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 5. bs., Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s. 212; **Yeğin**, s. 438.

¹⁰⁰ **Hira**, s. 81.

olacaktır. Özel hayatın gizliliğini ihlal eden bu eylemler de suç sayılmıştır¹⁰¹.

B. Özel Hayatın Gizliliğinin Ahlaki- Hukuki Boyutu

Özel hayatla ilgili durumların tespit edilmesinden konut dokunulmazlığına kadar pek çok konu İslam'da, hukuk-ahlak birlikteliği içerisinde incelenmiştir. Günümüz hukuk anlayışı içerisinde yer alan özel hayat kavramının içeriğini fıkıh külliyatı içinde kendine özgü yöntemle incelenmiştir¹⁰².

Bu hükümler, günümüzdeki gibi sistematik bir biçimde işlenmemiş, dağınık bir şekilde incelenmiş ve meseleci yöntemle ele alınmıştır. Konuyla alakalı hükümlerin ahlaki niteliğinin olması, bu hükümlerin ayrıca hukuki bir nitelik taşımayacağını göstermez¹⁰³. Ceza yaptırımının olduğu durumlarda hükümlerin hukuki nitelik kazanacakları açıktır. Yukarıdaki başlıklarda da değinildiği gibi, kişilik haklarına yönelik sözlü veya fiili bir haksız saldırı olması halinde, failler ta'zir cezasına çarptırılmıştır. Bu durum, konulan hükümlerin ahlaki boyutlarının yanında, hukuki boyutlarının da olduğunu, bir başka deyişle, hukuk düzeni tarafından konan emir ve yasak türünden hükümler olduğunu da gösterir¹⁰⁴. Bugün ise, yöntem açısından Kara Avrupası hukuk sistemi etkisiyle oluşan İslam hukuku çalışmalarında soyut yönetime dayanan bir hukuk anlayışı mevcuttur. Bu bakımdan hukuk, kamu ve özel diye iki ana başlığa ayrılmıştır. Özel hayatın korunmasıyla alakalı düzenlemeler ise, kamu hukuku başlığı içinde, ceza hukuku alt başlığı konularından birini oluşturmuştur¹⁰⁵.

---

101 **Armağan**, Temel Hak, s. 93 vd.; **Hira**, s. 81.

102 **Bilmen**, Cilt 8, s. 272; **Hira**, s. 77.

103 **Bilmen**, Cilt 8, s. 272.

104 **Bilmen**, Cilt 8, s. 272.

105 Kişinin özel hayatına müdahale edilmesi neticesinde, ekonomik ve sosyal kayıplarının giderilmesi için, medeni/ hukuki müeyyidelere çarptırılması konunun özel hukuk yönü olduğunu da gösterir. **Antalya/ Topuz**, s. 185-196; **Hira**, s. 78.

C. Mesken Masuniyetine Riayet Etme (Konut Dokunulmazlığı)

Özel hayatın gizliliğini oluşturan esaslı unsurlardan birisi, konut dokunulmazlığıdır¹⁰⁶. Ahlaki ve hukuki bir niteliği olan bu hak, İslam hukukuna göre, kişilere devlet tarafından verilmiş bir haktır. Bundan dolayı İslam tarihi süresince bu hak hep gözetilmiştir¹⁰⁷. İslam dininin ilk senelelerinden beri özel hayatın gizliliğine ve dolayısıyla konut dokunulmazlığına önem verilmiştir. Konuyla ilgili, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler çok önemli hükümler ihtiva etmektedir. Bununla beraber, İslam hukukçuları da önemli çalışmalarla konut dokunulmazlığının kapsamının anlaşılmasına katkıda bulunmuşlardır¹⁰⁸.

Özel hayatın gizliliği konusunda önemli bir terim de yabancı kavramıdır. Temelde, özel hayatın gizliliği bakımından tüm kişiler yabancı olarak değerlendirilir. Kan veya kayın hısımlığı bu konuda önemli değildir. Yakın derecede bile olsa İslam, akrabayı bu açıdan yabancı olarak kabul etmiştir. Karı ve koca ile çocuk, köle ve cariyeler genel olarak yabancı kavramı içinde sayılmamakla birlikte, kendilerine mahsus olan özel hayatla ilgili durumlarda yabancı olarak kabul edilirler. Bu konuda, kişinin annesi bile, odasına izinle girmesi gereken yabancıdır¹⁰⁹.

Eski zamanlardan beri bilinen ve “mesken masuniyeti” olarak adlandırılan bu hak klasik haklardan¹¹⁰ biridir. Bir kişiye ait olan konuta, yabancıların, izinsiz giremeyeceği ve orada faaliyette bulunamayacağı bu

¹⁰⁶ **Güngör**, s. 76.

¹⁰⁷ Faruk **Beşer**, İslam'da Sosyal Güvenlik, DİB Yayınları, Ankara 1987, s. 90; **Demirci**, s. 53.

¹⁰⁸ **Güngör**, s. 76-77.

¹⁰⁹ **Armağan**, Temel Haklar, s. 115.

¹¹⁰ Temel hak ve hürriyetler, değişik kıstaslar kullanılarak sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Jellinek'in sınıflandırması ve tarihi gelişim sürecine göre sınıflandırma bunlardandır. Jellinek'in sınıflandırması: “Negatif statü hakları, aktif statü hakları ve pozitif statü hakları” şeklindedir. Tarihi gelişim süreci açısından sınıflandırma ise “birinci kuşak haklar, ikinci kuşak haklar ve üçüncü kuşak haklar” şeklindedir. Klasik haklar, birinci kuşak haklar olarak da adlandırılır. İlk ortaya çıkan haklardır. Özel hayatın gizliliği, din ve vicdan özgürlüğü, kişi güvenliği gibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayhan **Döner**, Türk Anayasa Hukuku, 1. bs., Yetkin Basımevi, Ankara 2021, s. 118; Abdurrahman **Eren**, Anayasa Hukuku Ders Notları, 1. bs., On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018, s. 278-282.

hakkın en genel tanımıdır¹¹¹. Hakkın içeriği, “başkalarının evlerine izinsiz girmeme yükümlülüğü”, “başkalarının evlerinin içine izinsiz bakmama yükümlülüğü”, “aile bireylerinin anne ve babalarının yatak odalarına izinsiz girmeme yükümlülüğü” ve “aile bireylerinin evlerine kapı haricinde girmeme yükümlülüğü” şeklindedir¹¹².

1. Başkalarının Evlerine İzinsiz Girmeme Yükümlülüğü

Konutlarda, özel hayatın mahremiyetinin korunması ile ilgili alınan önlemlerden ilki, konutun sahibinin izni olmadan evine girmenin yasak olmasıdır¹¹³. Nûr Suresi'nin 27. ayeti şöyledir: “*Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız*”¹¹⁴. Yüce Allah (c.c.), konuta girmeden evvel, ev sahibine haber verilmesi gerektiğini ve ev sahibinin izniyle eve girilebileceğini emreder. Böylece, ev halkı özel hayatlarına ait gizliliklerini koruyacaktır¹¹⁵.

Cahiliye döneminde¹¹⁶ ve İslam'ın ilk yıllarında yukarıda adı geçen ayet inmeden evvel insanlar kendi aralarında, “iyi akşamlar, iyi sabahlar” vb. terimler kullanırdı. Ancak izinsiz bir şekilde, ailenin özelini düşünmeksizin bir anda evlere girerlerdi. Çoğu zaman rahatsız edici ve istenmeyen durumlar ortaya çıkardı. Söz konusu ayetle birlikte, Arapların selamsız ve habersiz başka kişilerin evlerine girme geleneği son buldu¹¹⁷.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Müslümanların başkalarının evine girerken hangi konulara dikkat etmeleri gerektiğini ve izin almanın usulünü belirtmiştir. Hadis-i şeriflerden birinde şöyle buyurmuştur: “*Sizden biri*

111 Konutun zilyedi (bekçi, kiracı gibi) de bu hakka sahiptir. Yani, bu hak sadece malik olan kişiye verilmemiştir. Bkz. **Armağan**, Temel Hak, s. 103; **Güngör**, s. 77.

112 **Toksarı**, s. 13-19.

113 **Toksarı**, s. 13.

114 Kur'an-ı Kerim, Nûr: 27.

115 **Armağan**, Temel Haklar, s. 111.

116 Özelde Arapların, İslam dininden evvelki dini ve sosyal görüş ve anlayışlarını, genelde de kişilerin ve toplumların günah ve isyanlarına karşılık gelen ifade. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa **Fayda**, “Câhiliye” maddesi, *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 17.

117 Mustafa **Çağrı**, “İzin” maddesi, *TDVİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 509; **Toksarı**, s. 13-14.

(bir eve girmek için) üç defa izin ister de izin verilmezse geri dönsün"¹¹⁸. Görüldüğü gibi yabancı birinin izin verilmediği takdirde eve girmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca izin isteme adabı anlatılmıştır¹¹⁹. Evin içine girmek isteyeninin kendini tam olarak tanıtmaması gerektiği açıklanmıştır¹²⁰.

İslam Hukukunda özel hayatın gizliliğinin önemi göstermesi bakımından Hz. Ömer'in yaşadığı şu olay önemlidir: "*Hz. Ömer Medine'de geceleyin karakol gezerken, bir evde şarkı söyleyen bir erkek sesi işitti. Duvardan aşırıp içeriye girdi. Baktı ki, erkeğin yanında bir kadın, bir de şarap var. Bunun üzerine, Ey Allah'ın düşmanı, sen günah işleyeceksin de, Allah seni gizleyecek mi sandın? dedi. Adam cevaben, Acele etme; ya Emir-el-Mü'minin! Ben bir günah işledim, sen ise üç hususta Allaha karşı günah işledin; Allah, başkalarının gizli ve ayıp hallerini merak edip araştırmayınız (Hucurat,12) diyor, sen tecessüs ettin; Allah evlere kapılardan giriniz (El Bakara, 189) diyor, sen duvardan aşırın; Allah kendi evlerinizden başka evlere, sahipleri sizi bilmeden, selam verip izni olmadan girmeyiniz (Nûr, 27) diyor, sen izinsiz girdin, demiştir. Bu cevap üzerine Hz. Ömer Ben seni affedersem, sen de beni affeder misin? demiş ve karşılıklı birbirlerini affetmişlerdir"*¹²¹.

118 **Müslim**, Âdâb, 33; **Buhârî**, İsti'zân, 13; Bkz. Mehmet Emin **Özafşar**/İsmail Hakkı **Ünal**/Bünyamin **Erul** (edt.), Hadislerle İslam, C. 3, 2. bs., Ankara 2013, s. 20; **Toksarı**, s. 14.

119 "*Ey Allah'ın Rasûlü! Selam nasıl verilecek; onu bildik, ya izin istemek nasıl olacaktır? diye sorduk. O da şöyle buyurdu: "Birinin evine girmek isteyen kimse, tesbih getirir, tekbir getirir, elhamdülillah der veya öksürüp boğazını temizler gibi yapar ve ev halkından böylece izin istemiş olur"*. **İbn Mace**, Edeb, 17. Bkz. **İbn Mace**, Sünen-i İbn-i Mace Tercemesi, haz. Abdullah Parlayan, C. 2, Konya Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 517-518; **Toksarı**, s. 14.

120 "*Peygamber (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedim. O da: Kim o buyurdu. Ben de, Ben ben, dedim. Bunun üzerine Rasûllallah (s.a.v.) bana: Ben ben, dedi"*. **İbn Mace**, Edeb, 17; **Tirmizî**, İstizan, 18; **Ebû Dâvûd**, Edeb, 139. Bkz. **İbn Mace**, s. 518; **Toksarı**, s. 14.

121 **Armağan**, "Mahfuziyet", s. 154-155; **Güngör**, s. 79; **Toksarı**, s. 15.

İslam dini, mahremiyete büyük önem vermiştir. Gerek hadis-i şerifler gerekse ayetlerden verilen önem anlaşılmaktadır¹²². İzin istemenin önemiyle ilgili Ahzâb Suresinin 53. ayeti¹²³ ve Nûr Suresi'nin 29. ayeti¹²⁴ önemlidir.

Anlaşılacağı üzere, İslam'da özel hayatın gizliliğinin korunmasını sağlayan yükümlülüklerden ve ilkelerden biri "başkalarının evine izinsiz girmeme" şeklindedir¹²⁵. Fıkıh alimi Zeydan'a göre, kişinin evi, ailesinin karargahıdır. Sırlarının örtüdüğü yerdir. Buraya saldırmak ve izinsiz girmek bizzat şahsına tecavüz etmektir¹²⁶.

2. Başkalarının Evlerinin İçine İzinsiz Bakmama Yükümlülüğü

İslam dininde evler, ailelerin mahrem alanıdır. Aile fertleri öncelikle, evin içinde olanları dışardan birinin görmemesi için önlem almak zorundadır. Önlem alınmadığı durumlarda, dışardan birinin evin içinde olanlara gözünün takılması halinde, sorumluluk ev halkına aittir¹²⁷.

Herhangi bir teknik aletle, dürbün gibi, ya da hiçbir teknik alet kullanmadan kasten başkasının evini gözetlemek günah olarak kabul edilmiş hukuka ve ahlaka aykırı bir fiil olarak açıklanmıştır. İslam dini, izinsiz olarak başkasının evine girmek bir yana, ne amaçla olursa olsun içeriye bakmayı da yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "*Müsaade almadan bir*

122 **Güngör**, s. 80-81.

123 "*Ey iman edenler! Peygamberin evine size yemek için izin verilmediği vakit asla girmeyin, fakat çağrıldığımızda -erkenden gidip yemeğe hazırlanmasını beklemeksiz girin, yemeğinizi yiyince hemen dağılın, söze dalıp oturmayın; bu davranışınız peygamberi rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygundur. Resûlullah'ı üzme hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedi olarak eşleriyle de evlenemezsiniz, sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahtır*". Kur'an-ı Kerim, Ahzâb: 53.

124 "*İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere girmenizde sizin için bir sakınca yoktur. Allah açıkladığınızı da bilir, gizlediğinizi de!*". Kur'an-ı Kerim, Nûr: 29.

125 **Armağan**, Temel Haklar, s. 110.

126 Abdülkerim **Zeydan**, İslami Uyanışa Doğru İslam Şeriatında Fert ve Devlet, çev. O. Zeki Soyyiğit, Hikmet Gazetecilik, İstanbul 1969, s. 60; **Armağan**, Temel Haklar, s. 110.

127 **Toksarı**, s. 16.

kimsenin evinin içine bakmak hiçbir kişiye helal değildir; bakarsa (günaha) girmiş olur” buyurmuştur. Bakmak, girmek gibi görülmüş ve hane-ye tecavüz olarak kabul edilmiştir¹²⁸.

Başkasının evine izinsiz girme durumunda ev sahibinin bu kişiye zarar vermesi cezayı gerektirecek bir fiil olarak görülmemiştir¹²⁹. İslam’da, genel kural suç teşkil eden durumlarda devletin müdahale yetkisinin bulunması ve cezaları devlet organlarının vermesi iken, bu tür haksız saldırılarda, saldırıya uğrayana meşru müdafaa hakkı tanınmıştır¹³⁰. Huzur ve güvenin yuvası olan evlerin dokunulmazlığı, kimsenin konutuna izinsiz girilememesi, arama yapılamaması, ev eşyalarına el konulamaması, satmaya zorlanamaması gibi konuları kapsar¹³¹.

Başkalarının evinin içine izinsiz bakmama yükümlülüğü, İslam hukukunda özel hayatın gizliliğinin korunmasını sağlayan genel prensiplerden biri olan “*haram olan şeylere bakmama*” ilkesiyle bağdaşır. Haram olan şeylere bakmanın yasaklanması özel hayatın gizliliğini dolaylı bir şekilde korur. Kişilerin, diğer insanların konutlarına ve mahrem durumlarına¹³²

128 **Tirmizî**, Salât, 148. Bkz. **Özağşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 487.

129 **Ebû Dâvûd**, Edeb, 37. Bkz. **Özağşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 487.

130 Konuyla ilgili birkaç hadis-i şerif şöyledir: “Hz. Peygamber, bir defasında evinde bulunduğu sırada bir kişinin içeriği gözetlediğini fark edince hemen eline bir şiş alıp onun gözüne dürtmek için harekete geçtiğinde bunu anlayan röntgenci geri çekilmiştir”, “Bir defasında bir kişinin, kapısında bulunan bir delikten münasebetsizce içeriye doğru baktığında, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), saçını tarıyordu. İçerinin gözetlendiğini anlayan Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Eğer senin içeriye baktığım (içeriye gözetlediğini) daha önce bilseydim bu demiri gözüne dürterdim” buyurmuştur. **Tirmizî**, İsti’zân, 17; **Müslim**, Âdâb, 41. Bkz. **Özağşar/Ünal/Erul**, Cilt 5, s. 327; **Toksarı**, s. 17.

131 **Özağşar/Ünal/Erul**, Cilt 5, s. 326.

132 “Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır”, “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz Allah’a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz!”. Kur’an-ı Kerim, Nûr: 30-31. Erkekler ve kadınlar için olan bu

bakmaları yasaklanmıştır¹³³.

3. Aile Bireylerinin Anne ve Babalarının Yatak Odalarına İzinsiz Girmeme Yükümlülüğü

İslam dini aileye çok önem verir. Allah (c.c.) aile sırlarının açığa çıkarılmasını yasaklamıştır¹³⁴. Tahrîm suresinde yer alan olayda¹³⁵, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir eşine gizli bir şey anlatmıştır. Eşi ise, bu şeyi diğer eşlerden birine aktarmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Allah (c.c.) tarafından, haberdar etmesiyle birlikte olay açığa çıkmış ve Allah (c.c.), iki eşi de tövbeye çağırmıştır¹³⁶.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), belirli bir müddet sonra yolculuktan evine gelen bir adamın, ailesinin ona ihanet edip etmediğini anlamak ve onların varsa kusurlarını incelemek amacıyla, gece vakti evine aniden girmesini yasaklamıştır¹³⁷.

Aile hayatının içinde bile aile bireylerinin mahrem alanları olması gerektiği ayet ve hadis-i şeriflerle koruma altına alınmıştır. Ev halkından olmayanların izinsiz eve girmelerinin yasak olduğu yukarıda açıklanmıştır.

---

yasak, başka kişilerin “gizli durumlarına bakmayı ve bu durumları öğrenmeyi” yasaklamaktadır. **Armağan**, Temel Haklar, s. 115.

¹³³ **Armağan**, Temel Haklar, s. 114.

¹³⁴ Mehmet Emin **Özafşar**/İsmail Hakkı **Ünal**/Bünyamin **Erul** (edt.), Hadislerle İslam, C. 4, 2. bs., Ankara 2013, s. 89.

¹³⁵ “Ey peygamber! Allah’ın sana helâl kıldığını, eşlerini hoşnut etmek arzusuyla niçin kendine haram kıyorsun? Bununla beraber Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir. Allah size (belli durumlarda) yeminlerinizi çözmeyi meşrû kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır; O bilendir, hikmet sahibidir. Hani peygamber, eşlerinden birine gizli bir şey söylemişti. Eşi bunu başkalarına aktarıp Allah da durumu peygambere açıklayınca peygamber bunun bir kısmını anlattı, bir kısmından vazgeçti. Eşine konuyu anlatınca o, bunu sana kim haber verdi? diye sordu. Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana bildirdi diye cevap verdi. İkiniz de Allah’a tövbe ederseniz (çok iyi olur), çünkü kalpleriniz eğrilmişti. Ama peygambere karşı bir dayanışma içine girecek olursanız bilin ki herkesten önce Allah onun dostu ve koruyucusudur, sonra da Cebrâil ve iyi müminler. Melekler de bunların ardından onun yardımcısıdır”. Kur’an-ı Kerim, Tahrîm: 1-4.

¹³⁶ **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 4, s. 89.

¹³⁷ **Buhârî**, Nikâh, 121; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 4, s. 90.

Burada, aynı evin mensuplarının belirli zamanlarda, belirli yerlere girmeleriyle ilgili düzenleme, gerçekleşen bir olay sonucunda Nûr Suresinin 58 ve 59. ayetlerinin¹³⁸ nüzûlüyle gerçekleşmiştir¹³⁹.

Anne ve babalarının, yatak odalarına izinsiz girmeleriyle ilgili buluş çağına gelen ve gelmeyen çocuklarla ilgili farklı düzenleme getirilmiştir. Buluş çağına gelmemiş çocukların anne ve babalarının yatak odalarına girmeleri yasaklanmıştır. Bu yasak da sabah namazından evvel, öğle vakti (eşlerin giyinip soydukları zaman) ve yatsı namazından sonra yatma vaktinde diye üç zaman dilimine ayrılmıştır. İzin almadan ebeveynlerinin odalarına girmelerine izin verilmemiştir. Buluş çağına gelen çocuklarla ilgili de, yetişkin bireylerin içeri girmeleri için nasıl izin almaları gerekiyorsa, aynı şekilde izin istemelerine hükmedilmiştir¹⁴⁰.

4. Aile Bireylerinin Evlerine Kapı Haricinde Girmeme Yükümlülüğü

İslam dini, özel hayatın ihlali sayılan her durumu yasaklamıştır. Cahiliye dönemi zamanında savaştan veya bir yolculuktan dönen erkekler, bazı zamanlar evlerinin kapısından girmek yerine arka taraftan girerlerdi. Hanımlarını uygun olmayan bir halde veya hoşlanmadıkları giysiler içinde

138 *“Ey iman edenler! Elinizin altındaki hizmetçilerle içinizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar yanınıza gelmek için sizden üç vakitte izin alsınlar. Sabah namazından önce, öğle sıcağından dolayı (istirahata çekilirken) elbisenizi çıkardığınızda ve yatsı namazından sonra. Bunlar, örtülmesi gereken yerlerinizin açık bulunabileceği üç vakittir. Bunlar dışında ne size ne de onlara bir sakınca vardır. Bunlar sıkça yanınıza girip çıkan, birbirinizle iç içe olduğunuz kimselerdir. Allah size âyetleri işte böyle açıklar, Allah her şeyi bilir, yerli yerinde yapar”, “Çocuklarınız ergenlik çağına gelince, onlardan önceki ergenler nasıl izin alıyorsa onlar da öyle izin alsınlar. Allah âyetlerini işte size böyle açıklıyor; O her şeyi bilir, yerli yerinde yapar”. Kur’an-ı Kerim, Nûr: 58-59.*

139 *“Bize kadar ulaşan haberlerde, Ensar’dan bir zat ile karısı Esmâ bint-i Mersed, Hazreti Peygambere yemek hazırlamışlardı. Bu arada bazı kimselerin müsaade almadan içeri girdikleri oldu. Hazreti Esmâ bu laubali hareketlere dayanamayarak: Ya Rasulallah! dedi, bu ne çirkin bir adettir. Bazen karı-koca bir tek örtü altında iken üzerlerine onların köle ve çocukları izin almadan girer”. Celal Yıldırım, Kur’an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları, Bahar Yayinevi, İstanbul 1972, s. 119; Armağan, Temel Haklar, s. 118-119.*

140 **Toksarı**, s. 19.

görürlerdi¹⁴¹. İşte bundan dolayı, Bakara Suresi'nin 189. ayeti¹⁴² inmiştir. “*Evlere kapılardan girilir*” ilkesiyle Cahiliye dönemindeki söz konusu adet kaldırılmıştır¹⁴³.

D. Haberleşme Hürriyeti ve Haberleşmenin Gizliliği

İslam, hürriyet dinidir. Konuşma ve dinlemenin olumlu olarak yapılması İslam dininin emirlerindedir. Bu eylemler haberleşme hürriyeti kapsamındadır. Haberleşme hürriyeti de diğer haklar gibi İslam hukukunda korunmuştur¹⁴⁴. İslam dini, haberleşme hürriyetini ve haberleşmenin gizliliğini özel hayatın gizliliği kapsamına almıştır. Haberleşmenin gizliliğinin korunması gerektiğine ilişkin fazlasıyla ayet ve hadis-i şerif vardır¹⁴⁵. “*Her kim rızaları olmaksızın bir kavmin (başkalarının) konuştuklarını dinlerse, kıyamet gününde kulaklarına kurşun dökülecektir*”¹⁴⁶ hadisi konuya verilen ehemmiyeti gösterir. Konuşma ve dinleme eylemlerinin olumsuz bir şekilde yapılması bu hakkın ihlal edilmesine sebep olacaktır. Her ne şekilde olursa olsun bu hak gizli konuşmaların dinlenmesine ve başkalarına aktarılmasını yasaklamaktadır¹⁴⁷. Bu yasak tecessüsün yasaklanmasına kıyasen kabul edilmiştir. Tecessüs konusu, önemine binaen alt başlıkta açıklanacaktır. Yine başkasının evindeki gizli konuşmaları dinlemenin, evlere izinsiz girmenin yasaklandığı Nûr Suresi'nin 27. ayetine kıyasen haram olduğu belirtilmiştir¹⁴⁸.

Özel hayatın gizliliğinin haberleşmeyle ihlal edilmesi, kişilerin kendi aralarındaki konuşmalarının dinlenmesi ve başka kişilerin işitmelerini istemedikleri özel konuşmalarının ifşa edilmesi şeklinde gerçekleşir. Özel

141 **Toksarı**, s. 19.

142 “*Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: Onlar insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. Erdemlilik asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir; fakat erdemlilik kişinin Allah'a saygılı olmasıdır. Evlere kapılarından gelin; Allah'a saygılı olun ki kurtuluşa eresiniz*”. Kur'an-ı Kerim, Bakara: 189.

143 **Armağan**, Temel Haklar, s. 110; **Toksarı**, s. 19.

144 İsmail **Yakıt**, “Kur'an ve Sünnette İnanç ve Düşünce Özgürlüğü”, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, Aralık 2014, s. 385-387; **Güngör**, s. 73.

145 **Toksarı**, s. 22.

146 **Buhârî**, Tâbir, 45; **Ebû Dâvûd**, Edeb, 88; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 389.

147 **Demirci**, s. 53.

148 **Armağan**, Temel Haklar, s. 120.

hayatın korunmasını sağlayan prensiplerden olan başkalarının gizli konuşmalarını dinlememek, bu hakkın korunmasını sağlamak için vardır¹⁴⁹. Öncelikle Kur'an-ı Kerim, üç kişinin olduğu bir ortamda iki kişinin bir tarafa geçip fısıldayarak konuşmalarını Mücâdele Suresinin 9-10. ayetleri¹⁵⁰ ile yasaklamıştır¹⁵¹. Bu ayetten, konuyla alakalı başka ayet ve hadis-i şeriflerden, gizli konuşma yapmanın özünün kötü olmasından dolayı değil, konuşulan şeylerin kötü olması veya bu gibi gizliliklerin etraftaki kişilerde tedirginlik oluşturacağından dolayı yasaklandığı anlaşılır¹⁵². Nisâ Suresi'nin 114. ayetinde¹⁵³, konuşulan konuların iyilik için konuşulmasının, konuların iyi şeyler olmasının herhangi bir günah oluşturmayaacağı belirtilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili bir hadis-i şeriften¹⁵⁴ de üç kişinin olduğu bir ortamda iki kişinin fısıldaşmanın kötü bir şey olduğu anlaşılır¹⁵⁵. Kişinin şeref ve haysiyetine yani, maneviyatına zarar verebileceği, onu üzebileceğinden dolayı fısıldaşma reddedilmiştir. Dahası, İslam hukukçuları, iki kişi yanlarında bulunan kişinin bildiği bir dilde konuşabileceklerine rağmen bu dille konuşmalarını kıyas yoluyla yasak kapsamı içinde kabul etmiştir¹⁵⁶. İslam dini, konuşmanın ahlaki ya da gayri ahlaki olmasına bakmadan her türlü gizli konuşmayı izinsiz dinlemeyi yasaklar.

149 **Armağan**, Temel Haklar, s. 119-120; **Toksarı**, s. 22.

150 *“Ey iman edenler! Aranızda gizli konuştuğunuz zaman, günah işleme, haksızlık etme ve peygambere karşı gelme hususunda fısıldaşmayın; iyilik ve takvâ hakkında konuşun ve huzurunda toplanacağınız Allah'a saygısızlık etmekten sakının. (O tür) gizli konuşmalar ancak şeytandandır. Bu müminleri üzme içindir. Oysa o, Allah'ın izni olmadıkça onlara hiçbir zarar veremez. Müminler ancak ve ancak Allah'a güvenip dayansınlar”*. Kur'an-ı Kerim, Mücâdele: 9-10.

151 **Toksarı**, s. 22.

152 Hayrettin **Karaman**/Mustafa **Çağrı**/İbrahim Kâfi **Dönmez**, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, C. 5, 2020, s. 271-272.

153 *“Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz”*. Kur'an-ı Kerim, Nisâ: 114.

154 *“Üç kişi olduğunuzda, iki kişi üçüncüden ayrı olarak fısıldaşmasın; çünkü bu onu üzer”*. **İbn Mace**, Edeb, 50; **Buhârî**, İsti'zân, 45; **Müslim**, Selâm, 15; Bkz. **İbn Mace**, s. 536.

155 **Karaman**/Çağrı/Dönmez, s. 271-272.

156 **Karaman**/Çağrı/Dönmez, s. 271-272; **Toksarı**, s. 22.

Yüz yüze, internetle veya telefonla yapılan konuşmaları dinlemeye çalışmak tecessüstür ve tecessüs yasaklanmıştır¹⁵⁷.

E. Özel Eşyanın Gizliliği

Özel hayatın gizliliği kapsamında, İslam hukukunun ele aldığı konulardan biri, özel eşyanın gizliliğidir. Temel olarak, özel eşyanın yabancıların müdahalesinden korunması amaçlanmıştır. Hatıra defteri, mektup, notlar, fotoğraflar, vasiyetnameler, banka cüzdanları vb. özel eşya kapsamındadır¹⁵⁸. İnternet üzerinden kişinin şahsi bilgi ve görüntülerini elde etmek de müdahale içerisindedir. Yine, alenileşmemiş eserlerin meşru olmayan yollardan temin edilip neşredilememesi de hakkın koruma sağladığı şeylerdendir. Bütün bu eşyalar, sahibinin izni olmaksızın başkaları tarafından araştırılmaz, kullanılmaz ve yayımlanamaz¹⁵⁹.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde ve dolayısıyla ayetlerin nâzil olduğu zamanda, bu hakkın ihlali genellikle mektupların ele geçirilmesi şeklindeydi¹⁶⁰. Bir hadis-i şerifte durumun ehemmiyeti şu şekilde gösterilmektedir: "*Kardeşinin mektubunu izinsiz okuyan kimse, o mektubu cehennemde de okuyacaktır*"¹⁶¹.

“Yazılı metin” kavramı, Arapça’da “el Kitab” olarak ifade edilir. Kelime Arapça’da mektup olarak anlaşılrsa da, karşımıza en çok çıkan tür mektup olduğu içindir. Yani, mektup biçimiyle yazılmamış ya da bu amaçla kullanılmayan yazılı metinler de bu kapsamdadır. “Hatıra defterleri”, “notlar”, “yazılı pusulalar” mektup kavramına dahildir. Mektup ve diğer yazılı metinler sahibinin izni alınmadan okunamaz¹⁶².

157 Toksarı, s. 23.

158 Armağan, Temel Haklar, s. 104.

159 Armağan, Temel Haklar, s. 104, 121.

160 Armağan, Temel Haklar, s. 120-121.

161 Özafşar/Ünal/Erul, Cilt 4, s. 92.

162 Mustafa Reşit Belgesay, Kur’an Hükümleri ve Modern Hukuk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1963, s. 251-252; Armağan, Temel Haklar, s. 121.

F. İslam Hukukunu Yaşayan Bazı Ülkelerde Özel Hayatın Gizliliğine İlişkin Düzenlemeler

Günümüzde İslam hukukunu yaşayan, Anayasalarında İslam devleti olduğunu açıkça belirten pek çok ülke vardır. Bu ülkelerin düzenlemelerinde özel hayata ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu başlık altında, bu ülkelerden dört tanesi incelenecektir. İncelenen ülkelerin ise Anayasalarına bakılacaktır. İslam hukukunu yaşayan ülkelerde yer alan normların, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdeki ayrıntılı hükümlere nazaran daha az olduğu görülecektir.

1. Malezya

Malezya'nın İslam devleti mi yoksa seküler bir devlet mi olduğuna ilişkin tartışmalara karşın, tarihte İngiliz işgalinden önce İslam hukuku ülkede uygulanmıştır. Sonrasında İslam hukuku, İngilizlerin Malay Eyaletlerini işgal etmesiyle gecikmeye uğramışsa da ilerleyen zamanlarda eyaletlerdeki hukuk sisteminin gelişmesinde hâkim olmuştur¹⁶³. Common Law hukukuyla İslam hukuku birlikte uygulanmıştır. Sınırlı bir yargı yetkisiyle şeriat mahkemesi şahıs hukuku alanında¹⁶⁴ eyalet düzeyinde varlığını sürdürmüştür. 1957 Mardeka olayıyla birlikte, federasyonun dini olan İslam genişlemiş ve tekrardan İslam hukuku sınırsız uygulama alanı bulmuştur¹⁶⁵. Çok çeşitli dinlere ve kültürlere mensup kişileri barındırması ve Müslüman nüfusu %61 olmasına rağmen İslam hukukunun Malezya'da önemli bir yeri vardır¹⁶⁶.

¹⁶³ Faridah **Jalil/Nurhafilah Musa**, "Searching for the Benchmark in the Administration of Islamic Criminal Law: Malaysia Experience", Refik Korkusuz/Abdurrahman Eren (eds), *Islamic Criminal Law (154-171)*, Nisan 2017, s. 155.

¹⁶⁴ Şahsın hukukuyla ilgili olarak Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Malezya Aile Hukuku karşılaştırmasına yönelik çalışma için bkz. Ahmet **Kılınc**, "İslam Hukukunun Evrenselliği Bağlamında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile Malezya İslam Aile Hukuku Kanunu 1984'ün Mukayesesi", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 2, 2019, s. 623-662.

¹⁶⁵ Faridah **Jalil/Nurhafilah Musa**, s. 156.

¹⁶⁶ Zuryati **Mohamed Yusoff**, *Protection of Privacy in Malaysia: A Law for the Future*, Victoria University of Wellington, 2014, s. 60.

Malezya Anayasasının 3. bölümünün 1. maddesine göre, “İslam devletin resmi dinidir”¹⁶⁷. Anayasanın 5. bölümünün 1. maddesinde ise, “Hiç kimse, yasaya uygun olmadıkça, hayatından veya kişisel özgürlüğünden yoksun bırakılamaz”¹⁶⁸ şeklinde düzenleme yer alır. Kişilik hakları ve özgürlüklerin yer aldığı Anayasada genel bir mahremiyet hakkında söz edilmez¹⁶⁹. Dolayısıyla resmi dini İslam olan bu ülkede, Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şerifler ışığında özel hayatın gizliliğinin anayasal boyutta düzenlenmediği görülmektedir.

2. Pakistan

Pakistan İslam Anayasasının 2. maddesine göre, devletin dini İslam’dır¹⁷⁰. Pakistan, İslam hukukunu uygulayan ülkelerden biridir. Pakistan hükümeti, insan haklarıyla ilgili birçok bölgesel ve uluslararası sözleşmelere imza atmıştır¹⁷¹. Bununla birlikte, Pakistan İslam Anayasası¹⁷² temel bir hak olarak mahremiyet hakkını ortaya koymuştur. Pakistan İslam Anayasası 14. maddesi, insan onuru ve konut dokunulmazlığı hakkının Çağdaş İslam hukukunda normatif hal almasına örnektir¹⁷³. İlgili maddeye göre, “İnsan onuru ve yasaya tabi olarak konutun mahremiyeti dokunulmazdır”¹⁷⁴. Ancak Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde olduğu kadar ayrıntılı düzenlemeye Pakistan İslam Anayasasında yer verilmemiştir.

167 “Constitution of Malaysia”, <https://www.chanrobles.com/malaysia.htm#.YYZ022BBxPY>, ET.02.11.2021.

168 “Constitution of Malaysia”, <https://www.chanrobles.com/malaysia.htm#.YYZ022BBxPY>, ET.02.11.2021.

169 Gizlilikle ilgili birkaç yasa söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Mohamed Yusoff**, s. 14 vd.

170 “Constitution of The Islamic Republic of Pakistan”, http://www.na.gov.pk/uploads/documents/1549886415_632.pdf, ET. 31.10.2021.

171 Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, İslam’da İnsan Hakları Kahire Deklarasyonu, Çocuk Hakları Sözleşmesi bunlardandır. “State of Privacy Pakistan”, <https://privacyinternational.org/state-privacy/1008/state-privacy-pakistan>, ET. 30.10.2021.

172 “Constitution of The Islamic Republic of Pakistan”, http://www.na.gov.pk/uploads/documents/1549886415_632.pdf, ET. 31.10.2021.

173 “Stakeholder Report Universal Periodic 28th Session: The Right to Privacy in the Islamic Republic of Pakistan”, https://privacyinternational.org/sites/default/files/2017-11/UPR28_Pakistan.pdf, ET. 29.10.2021.

174 Anayasa metninin tamamı için bkz. “Pakistan İslam Cumhuriyeti Anayasası”,

3. Suudi Arabistan

Suudi Arabistan Anayasasının 1. maddesine göre, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler ülkenin Anayasası konumundadır. Anayasanın 26. maddesinde, “*Devlet, İslam Şeriatına göre insan haklarını korur*” denilerek Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere atıf yapılmıştır¹⁷⁵. Bununla birlikte, özel hayatın gizliliğine ilişkin haklar tek tek düzenlenmemiştir.

4. İran

İran Anayasasının 12. maddesinde, devletin dininin İslam olduğu belirtilmiştir¹⁷⁶. İran, İslam hukukunu uygulayan ülkelerdendir. İran hükümeti, insan haklarıyla ilgili düzenlemelerden olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi iki önemli uluslararası belgelere imza atmıştır¹⁷⁷. İran Anayasasının 22. maddesi kişilik haklarını ve özellikle konumuzla ilgili olarak kişinin mülkiyetini/ konutunu koruma altına almıştır. İlgili maddeye göre, “*Bireyin hayatiyeti, yaşamı, mülkiyeti, hakları, ikametgahı ve mesleği, kanunla tasdik edilen haller dışında dokunulmazdır*”¹⁷⁸. Özel hayatın gizliliği kapsamında kişilerin düşüncelerini açıklamaya zorlanamayacağı 13. maddede düzenlenmiştir. Maddeye göre, “*Kişilerin inançlarının soruşturulması yasaktır ve hiç kimse sırf belli bir inanca sahip olduğu için taciz edilemez ve suçlanamaz*”¹⁷⁹. Yine özel hayatın gizliliği bağlamında 25. madde de önemlidir. Maddeye göre, “*Mektupların denetlenmesi ve teslim edilmesi, telefon konuşmalarının kaydedilmesi ve açıklanması, telgraf ve teleks iletişimlerinin açıklanması, sansür veya kasıtlı olarak iletilmemeleri,*

<https://www.chanrobles.com/pakistan.htm#.YYRMemBBxPY>, ET. 29.10.2021.

¹⁷⁵ “Constitution of the Saudi Arabia”, <https://www.chanrobles.com/saudiArabia.htm#.YYWcFGBBxPY>, ET. 02.11.2021.

¹⁷⁶ “Constitution of the Islamic Republic of Iran”, <https://www.chanrobles.com/iran.htm#.YYWNMmBBxPY>, ET. 01.11.2021.

¹⁷⁷ Mansour **Rahmdel**, “The Right to Privacy in the Iranian Criminal Justice System”, *Journal of Penal Law and Criminology*, İstanbul 2018, s. 199.

¹⁷⁸ “Constitution of the Islamic Republic of Iran”, <https://www.chanrobles.com/iran.htm#.YYWNMmBBxPY>, ET. 01.11.2021.

¹⁷⁹ “Constitution of the Islamic Republic of Iran”, <https://www.chanrobles.com/iran.htm#.YYWNMmBBxPY>, ET. 01.11.2021.

gizlice dinlenmesi ve her türlü gizli soruşturma yasaktır”¹⁸⁰. Sonuç olarak, özel hayatın gizliliğiyle ilgili, incelediğimiz diğer ülkelerin Anayasalarına göre, daha fazla norm içermesine rağmen İran Anayasasında da özel hayatın gizliliği hakkının birkaç örneğine rastlanmaktadır¹⁸¹. Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şerifler kadar zengin bir düzenleme görünmemektedir.

V. İSLAM HUKUKUNDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİ KORUYAN İLKELER

Gıybet yapmanın ve söz götürüp getirmenin yasaklanması, kusur bağışlamanın gerekliliği ve tecessüs etmenin, yani, ayıp araştırmanın yasak olması İslam dininin insanların yapmasını istediği davranışlardır. Bütün bu davranışlar, ilkeler özel hayatın korunmasını dolaylı olarak sağlar¹⁸².

A. Gıybet Yapmama Yükümlülüğü

İslam literatüründe, gıybetin yasak olması, iletişim kurmanın başkalarına zarar vermeme ölçütüne dayanması gerektiğini gösterir. Bu ilkenin ihlal edilmesi özel hayata müdahale kapsamındadır¹⁸³.

Gıybet İslam’da günah olarak kabul edilmiş ve kişiliğe saldırı olarak algılanmıştır¹⁸⁴. Bir hadis-i şerifte şöyledir: *“Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v), Gıybet nedir biliyor musunuz? diye sordu. Sahâbe, Allah ve Resûlü daha iyi bilir! karşılığını verdiler. Resûlullah, kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır, buyurdu. Ya kardeşimde o söylediğim durum varsa ne dersin? diye sorulunca Resûlullah, söylediğin şey eğer onda*

¹⁸⁰ “Constitution of the Islamic Republic of Iran”, <https://www.chanrobles.com/iran.htm#.YYWNMmBBxPY>, ET. 01.11.2021.

¹⁸¹ **Rahmdel**, s. 217.

¹⁸² **Armağan**, Temel Haklar, s. 104-114.

¹⁸³ **Güngör**, s. 86; **Armağan**, Temel Haklar, s. 108-109.

¹⁸⁴ **Belgesay**, s. 245; **Armağan**, Temel Haklar, s. 108.

varsa gıybet etmişsindir. Şayet yoksa ona iftira etmiş olursun buyurdu”¹⁸⁵. Kişinin işittiği zaman hoşuna gitmeyeceği sözler, gıybet ve dedikodudur¹⁸⁶. Bunlar, Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in kirli gördüğü davranışlardır¹⁸⁷. Gıybet, kişinin dış görünüşü, fiziksel özellikleriyle alakalı olabileceği gibi, soyu, huyu, ahlakı, dini veya ırkıyla ilgili de olabilir. Kişiyi üzecek, şeref ve haysiyetini zedeleyecek lakaplarla anmak da gıybet’tir. Genellikle sözlerle yapılan gıybet, bazen de kaş ve göz işaretleriyle, el ve kol hareketiyle, dahası yalnızca bir göz kırpmayla bile yapılabilir. Sırf eğlenmek için, mizah amacıyla yapılan taklitler de gıybettir¹⁸⁸. İslam dini, her nasıl yapılsa yapılsın, kişiyi küçük düşüren, onur ve şerefini zedeleyen ve rencide eden davranışları kesin bir biçimde yasaklamıştır¹⁸⁹.

İslam dininin, gıybeti net bir şekilde yasaklamasının neticesinde, kişinin özel hayatına ait olayları yaymak yasaklanır sonucu ortaya çıkar. Yani, dolaylı bir şekilde, özel hayata ait bilgileri öğrenip özel hayatın gizliliğini ihlal etme çabaları ortadan kalkar¹⁹⁰.

B. Koğuculuk Yapmama (Söz Götürüp Getirmeme) Yükümlülüğü

Koğuculuk (nemime), “*şahit olunan bir sözü veya olayı, kötülük ve fitne amacıyla başka kişilere yaymaktır*”¹⁹¹. Kişiler arasında bozgunculığa sebep olmak için söz taşıma, gıybet etme ve dedikodu yapmaktır¹⁹².

¹⁸⁵ Müslim, Birr, 70; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 427.

¹⁸⁶ Mustafa **Çağrı**, “Gıybet” maddesi, *TDVİA*, C. 14, İstanbul 1996, s. 63; **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 431.

¹⁸⁷ **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 431.

¹⁸⁸ “*Bir defasında Hz. Âişe, Allah Resûlü’nün yanında birisinin taklidini yapmış, Hz. Peygamber ise onun bu davranışından hoşlanmayarak ona, elime dünyayı verseler bile bir başkasının taklidini yapmam; bundan asla hoşlanmam*” buyurmuştur. **Tirmizî**, Sıfatü’l-kıyâme, 51; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 432.

¹⁸⁹ “*Arkadan çekiştiren, ayıp kusur arayan, servet toplamış ve onu sayıp durmuş olan herkesin vay haline!*”, “*Hayır! Andolsun ki o, hutameye atılacaktır. Nedir o hutame bilir misin? Allah’ın tutuşturulmuş ateşi! Uzatılmış direklere bağlı olarak içine hapsedildikleri, yükselip yürekleri saran ateş!*”. Kur’an-ı Kerim, Hümeze: 1-2, 4-9.

¹⁹⁰ **Armağan**, Temel Haklar, s. 108.

¹⁹¹ **Demirci**, s. 54.

¹⁹² **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 436.

Kur'an-ı Kerim'de dedikodudan "hümeze" ile aynı kökene sahip, "hemmaz" kalıbıyla bahsedilir. Hemmaz, inkârcı kişilerin özelliği olarak açıklanır. Kur'an-ı Kerim, hemmaz olarak adlandırdığı kişilere "nemîme"¹⁹³ özelliğini de ekler¹⁹⁴. Hemmaz, iki kişi arasındaki dedikodu faaliyetini anlatırken; nemmanlık, yani koğuculuk, olayın iki tarafla sınırlı olmadığını, başka üçüncü kişilerin de meseleye dahil olduğunu ifade eder¹⁹⁵.

Koğuculuk yapan kişi, ara bozmak, düşmanlığa sebebiyet vermek amacıyla yanlış veya doğru sözleri aktarır¹⁹⁶. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "*İnsanların en kötüsü, kötülüğünden dolayı insanların kendisinden sakındığı kimsedir*"¹⁹⁷ buyurarak bu kişilerin kötülüklerinden dolayı insanları tembihlemiştir. Koğuculuk, Kalem Suresi'nin 10-16. ayetlerinde¹⁹⁸ iğrenç olarak belirtilmektedir¹⁹⁹.

¹⁹³ Bozgunculuk anlamında insanlar arasında laf taşıma, ikiyüzlülük yapma ve ara bozma anlamına gelen ahlak terimi. Mustafa **Çağrı**, "Nemîme" maddesi, *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 553.

¹⁹⁴ Abdurrahman **Kasapoğlu**, "Kur'an'da Gıybet Olgusu Bir Davranım Bozukluğu Olarak Dedikodu ve Korunma Yolları", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 11, 2006, s. 57; Ali **Şimşek**, "Humeze Suresinde Ahlâkî Yozlaşma Unsurları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 43, Erzurum 2015, s. 250-251.

¹⁹⁵ **Kasapoğlu**, s. 57.

¹⁹⁶ **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 436.

¹⁹⁷ Muvatta, Hüsni'l-hulk, 1. Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 436.

¹⁹⁸ "*Olur olmaz yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp iğneleyen, durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günahkâr, huysuz ve sert, bütün bunlardan sonra bir de ne idüğü belirsiz kimselere, serveti ve çocukları var diye sakın boyun eğme. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, Öncekilerin masalları! der. Yakında onun alınna (cehennemlik) damgasını vuracağız!*". Kur'an-ı Kerim, Kalem: 10-16.

¹⁹⁹ **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 436.

Peygamber Efendimiz, koğuculuk davranışlarını hoş karşılamamıştır²⁰⁰. “Sizin en şerliniz, söz götürüp getirmek suretiyle koğuculuk yaparak birbirini seven iki kişi arasını açanlardır”²⁰¹ buyurmuştur. Koğuculuk yapanlar için cezaların belirlenmiş olmasının²⁰² arka planında yer alan neden de, koğuculuk fiilinin özel hayatın gizliliğini ihlal etmesidir²⁰³.

C. Kusur Bağışlama Yükümlülüğü

İslam dininde, kişinin başkasının kusurlarını bağışlanması emredilmektedir. Konuyla ilgili ayetler²⁰⁴ ve hadis-i şerifler mevcuttur²⁰⁵. İnsanları affeden, kusurlarını bağışlayan kişilerin Allah (c.c.) tarafından sevileceği belirtilmiştir²⁰⁶. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kuyunun dibine kardeşleri tarafından bırakılan ve ölüme terkedilen Hz. Yusuf’un, kardeşlerini bağışlaması gibi kendisi de müminlere senelerce çile çektiren Mekkelilere, af kapısını açıp eziyetlere, kötülöklere iyilik ile cevap vermiştir²⁰⁷. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de tüm düşmanlarını bağışlamıştır. Ancak yaptıklarını unutmadığı kişiler olmuştur. Amcası Hz. Hamza’yı şehit eden

200 Bir hadis-i şerifte, “Ashâb- kiramdan Huzeyfe (ra) bir adamın yöneticilere başkaları hakkında laf taşıdığı söylendiğinde, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu belirtmiştir, insanlar arasında laf taşıyan kişi cennete giremez”. **Buhârî**, Edeb, 50; **Müslim**, İmân, 168; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 437.

201 **Beyhakî**, Şuabü’l-İmân, VII, 494; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 437.

202 Peygamber Efendimiz (s.a.v.) birgün mezarlığa gittiği zaman orada yatan iki kişinin azap gördüğünü söylemiştir. Bunun nedenini de şöyle buyurmuştur: “Onların azapları öyle büyük bir şeyden dolayı değil. Biri idrarın (üzerine sıçraması)ndan sakınmazdı, diğeri de koğuculuk yapardı”. **Buhârî**, Vudü, 55; **Müslim**, Tahâret, 111; Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 437.

203 **Demirci**, s. 54.

204 “Rabbimizin mağfiretine mazhar olmak ve takva sahipleri için hazırlanmış olup gökler ve yer kadar geniş olan cennete girmek için yarışın! Onlar bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever”. Kur’an-ı Kerim, Âl-i İmrân: 133-134. “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş!”. Kur’an-ı Kerim, Fussilet: 34.

205 **Armağan**, Temel Haklar, s. 109.

206 **Armağan**, Temel Haklar, s. 109.

207 **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 320.

Vahşi'yi affetmiştir. Fakat, mümkünse onunla karşılaşmak istemediğini kendisine söylemiştir²⁰⁸.

Yukarıda görüldüğü üzere başkalarının kusurlarının bağışlanması gerektiği vurgulanmıştır. Kusurlar gizli olduğu ve bağışlandığı için özel hayatın gizliliği dolaylı olarak korunmuş olacaktır²⁰⁹.

D. Tecessüs Etmeme (Ayıp Araştırmama) Yükümlülüğü

Kur'an-ı Kerim'de tecessüs²¹⁰, gizli bir şekilde araştırmada bulunmak demektir²¹¹. Tecessüs kelimesi, çoğunlukla, ayıp ve kötü halleri araştırma olarak anlaşılır. Ancak, tecessüsü sadece bu şekilde anlamak yetersizdir²¹². Yoklamak, gizli gizli incelemek, temas etmek anlamlarına gelen "el-cessu" kökünden türemiştir²¹³. İnsanların kusurlarıyla, gizli halleriyle ilgili bilgi sahibi olmak ayetlerle açıkça yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de konu, zan, tecessüs ve gıybet ifadelerini harmanlanarak açıklamıştır. Özellikle tecessüs ifadesi, anahtar kelime olarak kullanılmıştır²¹⁴.

Konuyla alakalı Hucurât Suresi'nin 12. ayeti şöyledir: "*Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahdır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah'a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur*"²¹⁵. Ayıp araştırmak kavramı, Arapça'daki tecessüs kelimesi yerine kullanılmıştır²¹⁶. Birinin, başkasında olan ve kendisinin bilmediği konuları merak etmek ve öğrenmek amacıyla faaliyette bulunması, tecess-

208 **Buhârî**, Meğâzî, 24. Bkz. **Özafşar/Ünal/Erul**, Cilt 3, s. 320.

209 **Armağan**, Temel Haklar, s. 109.

210 "*Bir kimsenin öğrenilmesini istemediği özel durumları merak edip araştırıp sorma anlamında kullanılan ahlak terimi*". Mustafa **Çağrı**, "Tecessüs" maddesi, *TDVİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 246.

211 **Kılıç**, s. 359; **Güngör**, s. 87.

212 **Armağan**, Temel Haklar, s. 105.

213 **Kılıç**, s. 359; **Güngör**, s. 87; **Toksarı**, s. 24.

214 **Kılıç**, s. 359; **Güngör**, s. 87.

215 Kur'an-ı Kerim, Hucurât: 12.

216 **Armağan**, Temel Haklar, s. 105.

süs olarak ifade edilir. Böyle bir hareketin en çok karşılaşılan şekli, başkasının özel hayatına ilişkin bilgileri öğrenme girişiminde ortaya çıkar. Yukarıdaki ayet, genel olarak ve bilhassa, korunan, gizli kalması gereken ve ayıplı durumları merak edip bu durumları öğrenmeyi yasaklamıştır²¹⁷.

Hucurat Suresinin bu ayetinde, üç kötü alışkanlık ve huy yasaklanmıştır. Bunlar: “Gerçek bilgi ve kanıtı dayanmayan, tahmine dayanan hüküm (zan)”, “insanların gizliliklerini araştırmak (tecessüs)” ve “insanları arkalarından çekiştirmek (gıybet)”tir²¹⁸. Sabıkasız ve suç işleyeceğine dair ciddi şüpheyi gerektirecek herhangi bir davranışı olmayan bir kişinin gizlediği işini ve davranışını açıklamak ve bunları araştırmak ayette yasaklanan tecessüs kapsamında yer alır. Fakat, düşmanların Müslümanlarla ilgili konularda plan ve niyetlerini anlamak ve zamanında önlem alabilmek için casus faaliyetleri yapmak, bu konuda zorunluluk olduğundan dolayı yasak kapsamında yer almamıştır²¹⁹.

İslam’da tecessüs yapmanın yasak olduğu ve İslam dini açısından bu ilkenin önemi İsrâ Suresi’nin 36. ayetinde de şu şekilde görülmektedir: “*Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur*”²²⁰.

Ayıp olmayan konuları incelemek ve araştırmak da İslam’da yasaktır. Örneğin, birinin bankada ne kadar parası olduğunu merak edip öğrenmek için uğraşmak, tecessüs kapsamında olduğundan dolayı yasaktır. Başka kişilerin ailedeki konuşma, yeme ve içme halleri ayıp değildir. Ancak, özel hayat kapsamına girdiği için bu hallerin tecessüs ile öğrenilmesi yasaktır²²¹. Yine bir kimsenin ölümüne bağlı tasarruflarda bulunması ayıp değildir. Ancak bir kimsenin vasiyetnamesinin içeriğini öğrenmeye çalışmak tecessüs kapsamındadır ve yasaklanmıştır. Eşlerin birbiri arasındaki konuşması, şakalaşması vs. durumları öğrenmeye çalışmak tecessüstür. Ko-

²¹⁷ Armağan, Temel Haklar, s. 105.

²¹⁸ Karaman/Çağrı/Dönmez, s. 90.

²¹⁹ Karaman/Çağrı/Dönmez, s. 90.

²²⁰ Kur’an-ı Kerim, İsrâ: 36.

²²¹ Armağan, Temel Haklar, s. 105.

nuyla ilgili daha birçok örnek verilebilir. Burdan çıkarılması gereken sonuç, ayıp bir durum olsun ya da olmasın tecessüs etmenin İslam dininde yasaklandığıdır²²².

Ebû Hüreyre'nin naklettiği bir hadisinde Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinizin konuştuklarına kulak kabartmayın, birbirinize kin beslemeyin. Kardeşler olun!”*²²³. Kötü zan, tecessüs ve gıybet arasında bir bağ vardır. Zira kötü zan kişiyi tecessüse yönlendirir. Tecessüs ise, kişiyi gıybeti götürür²²⁴.

Ayet ve hadis-i şeriflerden²²⁵ yola çıkarak, tecessüsün tam olarak özel hayatın gizliliğini ihlal eden bir davranış olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı İslam'da tecessüs, hangi nedenle olursa olsun ahlak dışı bir davranış olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır²²⁶.

VI. İSLAM HUKUKUNDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN SINIRLANDIĞI DURUMLAR

Hak ve hürriyetlerin öznesi olan ve toplum içinde yaşayan insan, sosyal bir varlıktır. Temel hak ve hürriyetler de yalnızca toplumsal düzen içinde anlamlıdır. Hiçbir hak, sınırsız bir özgürlük anlayışı tanımaz. Kaos ve

²²² Armağan, Temel Haklar, s. 105.

²²³ Buhârî, Nikâh, 46. Bkz. Özağşar/Ünal/Erul, Cilt 3, s. 481.

²²⁴ Özağşar/Ünal/Erul, Cilt 3, s. 484.

²²⁵ Ebû Berze el-Eslemî'nin naklettiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hâllerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hâllerini araştırursa Allah da onun gizli hâlini araştırır. Allah kimin gizli hâlini araştırursa onu evinde (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) bile rezil eder”*. Ebû Dâvûd, Edeb, 35. Bkz. Özağşar/Ünal/Erul, Cilt 3, s. 481; Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Bir kul/kışı bir başka kişinin/kulun (ayıbını) dünyada örterse, Allah da kıyamet günü onun (ayıbını) örter”*. Müslim, Birr, 72; İbn Hanbel, II, 389. Bkz. Özağşar/Ünal/Erul, Cilt 3, s. 481.

²²⁶ Özağşar/Ünal/Erul, Cilt 3, s. 487-488; Toksarı, s. 26; Kılıç, s. 368.

anarşinin olmaması için temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması esastır. En geniş özgürlüklere sahip rejimlerde bile, özgürlükler ile kamu yararı dengesi sağlanır²²⁷.

Günümüz hukukunda, özel hayatın gizliliğini sınırlayan haller 1982 Anayasasında belirtilmiştir²²⁸. İslam hukukunda da, özel hayatın gizliliğine yönelik, bazı sınırlamalar getirilebilir. Getirilen bu sınırlamalar hakkın ihlal edilmesine sebep olmaz. İslam hukukçularının üzerinde ittifak ettiği sınırlama nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: Ülke güvenliği ve asayiş, sağlık, doğal afet, hadis ravilerinin ve şahitlerin özel hayatlarının araştırılmasıyla ilgili konular²²⁹.

Terör faaliyetleri, düşman saldırıları, suçlunun kim olduğunun anlaşılması, hırsızlık gibi durumlarda evlere izin alınmadan girilebilir. Bu hallerde kişilerin özel eşyaları aranabilir. Kişilerin telefonları dinlenebilir. İnternette yaptıkları konuşmalar izlenebilir. Böyle durumlarda, mahkemeler

²²⁷ Halil **Kalabalık**, İnsan Hakları Hukuku, Güncellenmiş 5. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 171-208; **Döner**, s. 119-120.

²²⁸ “Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar” (m. 20/ 2), “Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar” (m. 21), “Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir” (m. 22/ 2-3).

²²⁹ **Armağan**, Temel Haklar, s. 121.

gibi yetkili mercilerden izin alınması gerekir. Bunlar, ülkenin güvenliği ve asayişle ilgili hususlarda özel hayatın sınırlandırılmasına örnektir²³⁰. Hastalık nedeniyle doktorların kişilerin mahrem yerini görerek muayene etmesi sağlık sebebiyle; yangın, deprem, sel gibi doğal afetlerde kişilerin izni olmadan evlerine girilmesi ya da özel eşyalarının aranması da doğal afetler sebebiyle özel hayatın sınırlandırılabilceği durumlardır²³¹.

Son olarak hadis ravilerinin ve şahitlerin özel hayatlarının araştırılmasında özel hayata sınırlama getirilebilir. Ravinin özelliklerinden biri adaletli olmasıdır. Bunun için de fasık olmaması gerekir. İçki, yalancı şahitlik, zina gibi büyük günah işlememelidir. Bu yüzden ravinin bu fiilleri işleyip işlemediği incelenebilir. Onun özel hayatının gizliliğini ihlal etmez. Gıybet günah olmasına rağmen, hadisçiler, ravilerin adalet vasfı taşıyıp taşımadıklarını öğrenmek için gıyaplarında konuşma yapabilirler. Bu konuşmalar gıybet kapsamına girmemektedir. Şahitlik durumunda da aynı şeyler söz konusudur²³².

SONUÇ

İslam dini, insana çok önem vermiştir. Yaratılmış canlılar içinde insan, en saygıdeğer olanıdır. Yeryüzünde ne varsa insanın emri için yaratılmıştır. Böyle eşsiz varlığın maddi ve manevi kişiliğine değer verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde, insanın maddi ve manevi kişiliğiyle ilgili birçok ayet söz konusudur. İnsanın bu iki değeri de koruma altındadır. Bu kaynaklardan çıkan sonuca göre, canın, malın, ırzın, namusun ve dinin korunması esastır. Bunlar, "zarurat-ı hamse" yani, İslam fıkhında beş temel hak olarak bilinir. Bu sayılan beş durumun korunması, onur, şeref ve haysiyetin korunması demektir. Böylece, manevi değerleri korunan insanın, "şahsiyet hakları" da korunacaktır. Şahıs varlığı haklarının en temeli kişilik hakkıdır. Kişilik hakkı, kişinin hukuk düzenince koruma altına alınmış olan "şahsi değerleri üzerinde" sahip olduğu ve herkese karşı ileri sürebildiği dokunulmazlık alanıdır. Kişilik hakkı alanında olan birçok değer vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: "yaşam, vücut, sağlık tamlığı" "isim, fotoğraf vb. üzerindeki hak", "mesleki şeref", "özel ve gizli hayat alanı". Görüldüğü gibi özel hayat bu kapsamdadır.

²³⁰ Belgesay, s. 244; Armağan, Temel Haklar, s. 121-122; Toksarı, s. 28.

²³¹ Belgesay, s. 249; Armağan, Temel Haklar, s. 121-122; Toksarı, s. 28.

²³² Toksarı, s. 28.

Özel hayatın korunması gerek günümüzde gerekse İslami gelenekte her zaman önemli olmuştur. Günümüzde hem Türk hukukunda hem de uluslararası hukukta özel hayatın kapsamı ve özel hayatın gizliliğiyle ilgili çok sayıda düzenleme mevcuttur. İslam hukuku açısından konuya baktığımızda ise, İslam hukuku, kişilik haklarının korunmasını ve dolayısıyla özel hayatın gizliliğini, sorumluluk ve ibadet olarak görmüştür. Yani, konu “şer’i” bir meseledir. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in hadisleri açısından özel hayatın gizliliğinin korunması, ahlaki ve hukuki olarak iki yönlüdür.

Özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, mahremiyeti ihlal edilen kişiyi toplum önünde zor duruma düşüreceğinden dolayı İslam’da bu alana müdahale kesin bir biçimde yasaklanmıştır. Özel hayatın yoğun bir şekilde ihlal edildiği alanlar, kişilerin konutları ve haberleşmeleri ile özel eşyalarına müdahale edilmesi olmuştur. Temel olarak üç hakkın korunmasıyla özel hayata müdahale edilmesi engellenir. Bunlar, “konut dokunulmazlığı”, “haberleşme hürriyeti ve haberleşmenin gizliliği” ve “özel eşyaların gizliliği”dir. İslam hukukunda da bu korumayı sağlamak için çok sayıda hüküm mevcuttur. Özellikle, kişinin meskeninin, onun özeli olduğu vurgusu yapılmıştır. Özel hayat içine aile hayatı da girmiştir. İslam dini aileye çok önem vermiştir. Ailenin, mutlu toplumu oluşturmanın temeli olduğunu vurgulamıştır. Yine İslam, aile kurmayı tavsiye etmiş ve bir yandan da kurulan ailenin her türlü yabancı etkisinden mahsun olması gerektiği, yani, tehlikelere kapalı olması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için aile hayatı ve özel hayatın korunması kapsamında emir ve yasaklar getirilmiştir. Günümüzde, 1981 tarihli “İslam’da İnsan Hakları Beyannamesi” ile, Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şeriflerde yer alan özel hayata ilişkin hükümler maddeleştirilmiştir. Kaynağını kutsal emirlerden alan beyannameyle bir kez daha, İslam dininin özel hayata verdiği önem anlaşılmaktadır. Temelini ayet ve hadis-i şeriflerden alan beyannameyle özel hayata ilişkin durumların hem ahlaki hem de hukuki koruma sağladığı görülmektedir.

Ayrıca, özel hayatın gizliliğini korumak için İslam fıkıhçılarının da benimsediği ilkeler söz konusudur. Bu ilkelerin kökeni ayetler ve hadis-i şeriflerdir. “Gıybet yapmama”, “söz götürüp getirmeme”, “kusur bağışlama”, “tecessüs etmeme” bunlardandır. Ahlak dışı hareketleri yasaklayan bu ilkeler, özel hayatın korunmasına dolaylı olarak katkı sağlar. Tüm bu hükümlere rağmen, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi halinde, İslam dini ihlali yapan kişilere müeyyideler getirir. Kişilerin dedikodu yapması, laf götürüp getirmesi, başkalarının özel hayatlarını araştırması, amaç ne

olursa olsun kabul edilmemiştir. İslam dininin getirdiği hükümlerden de anlaşılacağı üzere, mahremiyetin ihlal edilmeyeceği tartışmaya kapalı bir alan olmuştur. Terör saldırıları, salgın hastalıklar, sel, deprem ve yangın gibi doğal afetler ile bazı mesleklerin doğası gereği olanlar (doktorların tedavi için kişilerin mahrem yerlerini görebilmeleri) hariç, özel alana müdahaleye kesinlikle izin verilmemiştir.

Ayet ve hadis-i şeriflerden de yola çıkarak anlayacağımız üzere, “gizli olanı sakla ayıp olanı ört” diyen İslam dini, insanların özel hayatlarının araştırılmaması ve konuşulmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla İslam mahremiyetin, yabancıların müdahalesine kapalı bir alan olması gerektiğini emreder. Ve bu emir de bize, İslam’ın konuya ne kadar hassas yaklaştığını, gerek özel hayatın gizliliğinin gerekse tüm insan haklarının ne kadar kutsal olduğunu gösterir.

İslam’ın temel kaynakları açısından özel hayatın gizliliğinin (mahremiyetinin) korunması ahlaki bir mesele olduğu gibi aynı zamanda hukukun da kapsamına giren bir meseledir. Başka bir ifadeyle, İslam’da özel hayatın gizliliği, ahlaken ve hukuken korunmuştur.

İslam hukuku açısından yapılacak bir yasalaştırmada, özel hayatın unsurları, gizliliğin korunması ve kamu düzeni, güvenlik, sağlık, suçların önlenmesi gibi nedenlerle sınırlandırılmasının koşulları belirgin hale getirilebilir. Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ayrıntılı bir biçimde düzenlenen özel hayatın gizliliği, incelendiği üzere İslam hukukunu yaşayan bazı ülkelerin Anayasalarında, Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere kıyasla daha dar kapsamlı yer almaktadır. Özel hayatın gizliliğinin korunmasını sağlayan haklar, bu temel normlarda daha belirgin hale getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akgündüz**, Ahmed. Eski Anayasa Hukukumuz ve İslam Anayasası. OSAV Yayınları, İstanbul 1997.
- Akgündüz**, Ahmed. İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Kamu Hukuku. C. 1, OSAV Yayınları, İstanbul 2011.
- Akgündüz**, Ahmed. İslam'da İnsan Hakları Beyânnamesi. OSAV Yayınları, İstanbul 2017.
- Akgündüz**, Ahmed. Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri. C. 2, 5, 9, OSAV Yayınları, İstanbul 1990.
- Akyürek**, Güçlü. Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu. 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Anadol**, Cemal. "İnsan Hakları Beyannamesi ve İslam'da İnsan Hakları". *Diyanet Aylık Dergi*, Mayıs 1993, ss. 54-68.
- Antalya**, Gökhan/ **Topuz**, Murat. Medeni Hukuk. Genişletilmiş 3. bs., C. 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Armağan**, Servet. "İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği (Mahfuziyet'i)-Bir İzah Tecrübesi-". *İslâm Tetkikleri Dergisi*, C. 6, İstanbul 1976, ss. 141-168.
- Armağan**, Servet. İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, DİB Yayınları. 8. bs., Ankara 2015.
- Atar**, Yavuz. Türk Anayasa Hukuku. Genişletilmiş ve Güncellenmiş 11. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Aydın**, Mehmet Âkif, Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet, 3. Bs., Klasik Yayınları, İstanbul 2020, s. 22-24.
- Aydın**, Mehmet Âkif. "Anayasa" maddesi. *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, ss. 153-164.
- Aydın**, Mehmet Âkif. Türk Hukuk Tarihi. Gözden Geçirilmiş 17. bs., Beta Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Bardakoğlu**, Ali. "Fıkıh" maddesi. *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, ss. 139-151.
- Belgesay**, Mustafa Reşit. Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1963.
- Beşer**, Faruk. İslam'da Sosyal Güvenlik. DİB Yayınları, Ankara 1987.

Bilgin, Ahmet. İslam Hukukunda Gerçek Kişilerin Ehliyeti, (Danışman: Prof. Dr. Halil Cin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi, Diyarbakır 1989.

Bilmen, Ömer Nasuhi. Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu. C. 8, Bilmen Yayıncılık, İstanbul 1985.

Bilmen, Ömer Nasuhi. Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu. C. 1, Bilmen Yayıncılık, İstanbul 1991.

Bozkurt, Nebi/ **Küçükbaşçı**, Mustafa Sabri. “Medine” maddesi. *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, ss. 305-311.

Cin, Halil/ **Akyılmaz**, Gül. Türk Hukuk Tarihi. 10. bs., Sayram Yayıncılık, Konya 2018.

Çağrıci, Mustafa. “Gıybet” maddesi. *TDVİA*, C. 14, İstanbul 1996, ss. 63-64.

Çağrıci, Mustafa. “Hak” maddesi. *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, ss. 151.

Çağrıci, Mustafa. “İzin” maddesi. *TDVİA*, C. 23, İstanbul 2001, ss. 509-510.

Çağrıci, Mustafa. “Nemîme” maddesi. *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, ss. 553.

Çağrıci, Mustafa. “Tecessüs” maddesi. *TDVİA*, C. 40, İstanbul 2011, ss. 246-247.

Danışman, Ahmet. Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1991.

Demir, Hilmi. “İslam’da Özel Hayat ve Özel Hayatın Gizliliği”. *Türk Akademisi Siyasal Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, Kasım 2013, ss. 1-7.

Demirci, Muhsin. “Kur’an’a Göre Temel Hak ve Özgürlükler”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, ss. 49-68.

Döner, Ayhan. Türk Anayasa Hukuku. 1. bs., Yetkin Basımevi, Ankara 2021.

Dursun, Davut. “İslam Konferansı Teşkilatı” maddesi. *TDVİA*, C. 23, İstanbul 2001, ss. 49-53.

Erdoğan, Mustafa. Anayasal Demokrasi. 4. bs., Siyasal Yayınevi, Ankara 2001.

Erdoğan, Mustafa. Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü. 5. bs., Ensar Neşriyat, İstanbul 2015.

Erdoğan, Mustafa. Türk Anayasa Hukuku. Hukuk Yayınları, Ankara 2018.

Eren, Abdurrahman. Anayasa Hukuku Ders Notları. 1. bs., On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018.

Esirgen, Seda Örsten. "Osmanlı Hukukunda Konut Dokunulmazlığını İhlal Suçu". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 4, C. 65, 2016, ss. 2305-2329.

Fayda, Mustafa. "Câhiliye" maddesi. *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, ss. 17-19.

Fayda, Mustafa. "Zimmî" maddesi. *TDVİA*, C. 44, İstanbul 2013, ss. 428-434.

Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin. İslam'da Şahsiyet Hakları. 4. bs., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

Gözübüyük, Şeref. Açıklamalı Türk Anayasaları. 9. bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2017.

Güngör, Nurullah. "İslam Hukuku'nda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, 2016, ss. 69-94.

Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem. "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Yönelik Suçlar". *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 67, S. 4, Güz 2009, ss. 9-22.

Hamidullah, Muhammed. "Usul al-Fıkıh'ın Tarihi". çev. Fuad Sezgin, İstanbul 1956-1957.

Helvacı, Serap. Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar. Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2001.

Hıra, Ayhan. "Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanununda Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku ile Mukayesesi". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, Bahar 2014, ss. 75-102.

Hökelekli, Hayati. "İrz", maddesi. *TDVİA*, C. 19, İstanbul 1999, ss. 133-134.

İba, Şeref. Türk Anayasa Hukuku. Turhan Kitabevi, Ankara 2018.

İbn Mace. Sünen-i İbn-i Mace Tercemesi. haz. Abdullah Parlayan, C. 2, Konya Kitapçılık, İstanbul 2017.

Jalil, Faridah /Musa, Nurhafilah.“Searching for The Benchmark in The Administration of Islamic Criminal Law: Malaysia Experience”, Refik Korkusuz/Abdurrahman Eren (edts), Islamic Criminal Law (154-171), Nisan 2017.

Kahraman, Abdullah. İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği-Mahremiyet-. 1. bs., Ebabil Yayıncılık, Ankara 2008.

Kalabalık, Halil. İnsan Hakları Hukuku, Güncellenmiş 5. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.

Karaman, Hayreddin. Mukayeseli İslam Hukuku. C. 1, İz Yayıncılık, İstanbul 2016.

Karaman, Hayrettin/Çağrıçı, Mustafa/Dönmez, İbrahim Kâfi. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir. DİB Yayınları, C. 5, 2020.

Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur'an'da Gıybet Olgusu Bir Davranım Bozukluğu Olarak Dedikodu ve Korunma Yolları”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 11, 2006, ss. 51-70.

Kaya, Süleyman. “Kur'an'da İnsanın Değeri”. *İlahiyat Dergisi*, S.1, C.1, 2018, ss. 51-64.

Keklik, Ramazan. Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçları. Adalet Yayınları, Ankara 2012.

Kılıç, Sadık. “Kur'an ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları”. *Tartışmalı İlmî Toplantı*, İstanbul 2014, ss. 351-374.

Kılınc, Ahmet. “İslam Hukukunun Evrenselliği Bağlamında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile Malezya İslam Aile Hukuku Kanunu 1984'ün Mukayesesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 2, 2019, ss. 623-662.

Kılınc, Ahmet. Kanun-i Esasi'nin İnsan Hakları Yönünden Analizi, (Danışman: Prof. Dr. Ahmet Bilgin), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2005.

Korkmaz, Ali. “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014, ss. 99-103.

Kur'an-ı Kerim. (<https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/>).

Küçük, Raşit. Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı, “Asrı Saadette Birlikte Yaşama Ahlakı Bazı Tespitler ve Örnekler”. 1. bs., DİB Yayınları, Ankara 2015.

Mevdudi, Ebu'l Â'lâ. İslam'da İnsan Hakları. çev. Sezgin Baş, 1. bs., Düşün Yayınları, İstanbul 2017.

Mohamed Yusoff, Zuryati. Protection of Privacy in Malaysia: A Law for the Future, Victoria University of Wellington, 2014.

Muhammed Ebû Zehra. İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usûlü. çev. Abdulkadir Şener, 13. bs., Fecr Yayınları, Ankara 2017.

Muhammed Ebû Zehra. İslam Hukukunda Suç ve Ceza. çev. İbrahim Tüfekçi, C. 1, 1. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul 1994.

Öresin, Hüseyin. Günümüz Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Özel Hayatın Korunması. (Danışman: Prof. Dr. Ahmet Yaman), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

Özafşar, Mehmet Emin/Ünal, İsmail Hakkı/Erul, Bünyamin (edt.). Hadislerle İslam. C. 3, 4, 5, 2. bs., Ankara 2013.

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Güncellenmiş ve Genişletilmiş, 14. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.

Özel, Ahmet. “Dârülİslâm” maddesi. *TDVİA*, C. 8, İstanbul 1993, ss. 541-543.

Rahmdel, Mansour. “The Right to Privacy in the Iranian Criminal Justice System”, *Journal of Penal Law and Criminology*, İstanbul 2018, ss. 197-219.

Sherwani, Mariam. “The Right to Privacy under International Law and Islamic Law: A Comparative Legal Analysis”, *Kardan Journal of Social Sciences and Humanities*, Volume 1, Issue 1, June 2018, ss. 30-48.

Şaban, Zekiyüddin. İslam Hukuk İlminin Esasları. çev. İbrahim Kâfi Dönmez, DİB Yayınları, Ankara 1990.

Şahin, Muzaffer/Avşar, Zakir/Safî, İsmail. “İslam İşbirliği Teşkilatı”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, S. 1, Ocak 2018, ss. 231-243.

Şimşek, Ali. “Hûmeze Suresinde Ahlâkî Yozlaşma Unsurları”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 43, Erzurum 2015, ss. 240-258.

Teziç, Erdoğan. Anayasa Hukuku. 21. bs., Beta Yayınları, İstanbul 2017.

Toksarı, Ali. “Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği”. *Diyanet İlmî Dergi*, S. 2, C. 48, ss. 7-30.

Topaloğlu, Bekir. “Hak” maddesi. *TDVİA*, C. 15, İstanbul 1997, ss. 152.

Tunç, Hasan. Anayasa Hukuku Genel Esaslar. Gözden Geçirilmiş 2. bs., Gazi Kitabevi, Ankara 2019.

Üçok, Coşkun/**Mumcu**, Ahmet/**Bozkurt**, Gülnihal. Türk Hukuk Tarihi. Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 22. bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2020.

Yakıt, İsmail. “Kur’an ve Sünnette İnanç ve Düşünce Özgürlüğü”. *Tartışmalı İlmî Toplantı*, Aralık 2014.

Yavuz, Nuri/Duman, Tayyip/Karakaya, Necmettin. İnsan Hakları ve Demokrasi-Vatandaşlık Bilgisi. 4.bs., Pegem Akademi, Ankara 2020.

Yeğin, Abdullah. İslami-İlmî-Edebi-Felsefi, Yeni Lügat. Genişletilmiş Baskı, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.

Yıldırım, Celal. Kur’an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları. Bahar Yayınevi, İstanbul 1972.

Yokuş Sevik, Handan. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

Zeydan, Abdülkerim. İslami Uyanışa Doğru İslam Şeriatında Fert ve Devlet. çev. O. Zeki Soyuyiğit, Hikmet Gazetecilik, İstanbul 1969.

Zeytin, Zafer/**Ergün**, Ömer. Türk Medeni Hukuku, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş. 4. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.

Zuhayli, Vehbe. İslam Ansiklopedisi Fıkhı. çev. Ahmet Efe vd., C. 7, Risale Yayınları, İstanbul 2012.

İNTERNET KAYNAKLARI

“Constitution of Malaysia”, <https://www.chanrobles.com/malaysia.htm#.YYZ022BBxPY>, ET.02.11.2021.

“Constitution of The Islamic Republic of Iran”, <https://www.chanrobles.com/iran.htm#.YYWNMmBBxPY>, ET. 01.11.2021.

“Constitution of The Islamic Republic of Pakistan”, http://www.na.gov.pk/uploads/documents/1549886415_632.pdf, ET. 31.10.2021.

“Constitution of the Saudi Arabia”, <https://www.chanrobles.com/saudiarabia.htm#.YYWcFGBBxPY>, ET. 02.11.2021.

“Pakistan İslam Cumhuriyeti Anayasası”. <https://www.chanrobles.com/pakistan.htm#.YYRMembBxPY>, ET. 29.10.2021.

“Stakeholder Report Universal Periodic 28th Session: The Right to Privacy in the Islamic Republic of Pakistan”. https://privacyinternational.org/sites/default/files/2017-11/UPR28_Pakistan.pdf, ET. 29.10.2021.

“State of Privacy Pakistan”, <https://privacyinternational.org/state-privacy/1008/state-privacy-pakistan>, ET. 30.10.2021.

Tahir, Atique. “Privacy in Islam, a sacred human right”, [https://www.numl.edu.pk/journals/subjects/156109886911-AL-BASEERA %20%20\(Vol.%201%20-%20Issue.%202\)%20DEC-2012.pdf](https://www.numl.edu.pk/journals/subjects/156109886911-AL-BASEERA%20%20(Vol.%201%20-%20Issue.%202)%20DEC-2012.pdf), ET. 30.10.2021.